

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VI., ÁLLATKERT
TELEFON: 19-4-30

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DÍJ:
EGY ÉVRE 6 PENGŐ
FÉLÉVRE 3 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

XXXI. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

1935. ÁPRILIS

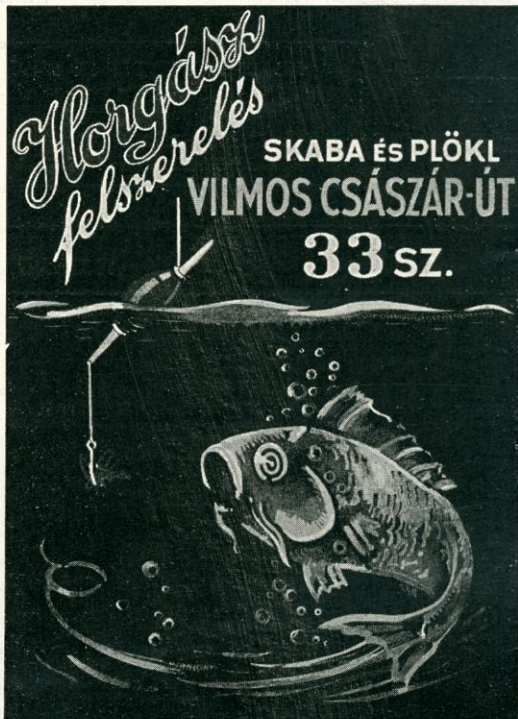
AMIKOR A MEZŐN TAVASZODIK.

Vezényi Elemér vízfestménye.

TARTALOM:

Rapaics Raymund dr.: Üdvözlégý tékozló természet!
Borsodi László: Március.
Király Iván: Bábí.
Molnár Gábor: Rovarvadászati az Amazon ősvilágában.

Kenedy Géza: Barangolás az Aetna környékén.
Rövid közlemények.
Könyvekről.
Nadler Herbert: Állatkerti séták.

SKABA ÉS PLÖKL
VILMOS CSÁSZÁR-ÚT
33 SZ.

BUSCH

a nagyvalóságok

CIRKUSZA

a világ minden tájáról származó
hatalmas személyzetével és óriási állatállományával
bevonul Budapestre.

A jelenkor legnagyobb méretű

cirkusz-szenzációja.

A legjobb műsor,
melyet Budapesten valaha láttak.

Minden szám

UTÓLÉRHETETLEN

MEGNYITÓELŐADÁS A
FŐVÁROSI CIRKUSZBAN
április 20-án.

Jegyelővétel kizárólag Központi Színházjegy Irodában VI., Teréz-krt 5.
Telefon: 11-1-11, 11-1-12, 11-1-13, 20-0-00, ahol kívánságra jegyét
egyszerű telefonmegrendelésre is címére küldik.
Cirkuszpénztár: Telefon: 20-0-11, naponta 10 órától állandóan nyitva.
Igazgatósági telefon: 18-3-35

GUNDEL

állatkerti vendéglői
kiváló konyháiról közismertek

P O L G Á R I Á R A K

Z E N E

Éttermei és terraszja a Gellért-szállóban a vidékről
felránduló közönség és külföldi látogatóknak
kedvelt szórakozási helye.

SCHREIER BÉLA

kereskedelmi részvénytárs.

BUDAPEST

VII., Izabella-utca 34. sz.

Tel.: 43-8-49 és 32-0-52

Vesz és elad

mindennemű szállítás és
szemestakarmányt,
örleményféléket, gabona-
neműeket, fűszereket, hűve-
lyes- és gyarmatárut.

Új nagy főárjegyzék, mely növényárjegyzéket is tartalmaz, ingyen és bérmentve!

Mauthner Ödön

Fennáll
több mint
60 éve!

magtermelő és magkereskedelmi részvénytársaság

Központ: Budapest, VII., Rottenbiller-utca 33.

Fiókküzet: 1. számú
IV. KER., KOSSUTH LAJOS-UTCA 4.,
a Ferencrendiek templomával szemben

Telefon: 89-2-15

Telefon: 46-3-65

Sürgőny cím:
Mauthnerek

Fiókküzet: 2. számú
VI. KER., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 59.,
a Nyugati pályaudvar közelében

Telefon: 29-1-94

VIRÁGZÓ MANDULÁFA.

Vadas Ernő felvétele.

ÜDVÖZLÉGY TÉKOZLÓ TERMÉSZET!

Írta: Rapaics Raymund.

Ilyenkor tavasszal mindig újra hiszek a csodákban. Amikor a mező pázsitját ellepik a földi tarka csillagok, amikor a gyümölcsfák virágba borulnak, az ember lelke olyan gondolatok számára is megnyílik, amelyek talán nem mondhatók éppen szakszerű természettudományi vívmányoknak, mégis mély bepillantást engednek a természet lényegébe, hiszen a természettudomány maga határolta el magát a végokoktól és a titokzatosságtól, az emberi elme azonban ösztönszerűen, mondjuk csak meg bátran, természetszerűen keresi a végokokat és a soha élesen meg nem határozható, örök titokzatosságot.

A gyümölcsfák fehér és rózsaszínű szíromhava versenyt tündöklik a tavaszi ragyogó napsugárral. Ugyan ki nem érzi, hogy most más időket élünk, mint az év többi szakában. Most nem a természet takarékoskodásának idejét éljük, hanem a legeszeveszettebb pazarlás napjait. Igen, a természet most tékozol. Milyen rengeteg szírom, hány milliárd porzó és hány millió termő! S mindez azért van, hogy vég-

eredményben talán ezredrészt annyi gyümölcsöt, magot, mindössze néhány új gyümölcsfát teremjen. Vannak, akik dicsőítő dalokat zengnek a természet takarékoságáról, sőt ezt az élettudomány legszentebb alapelvének tartják. Nos, én nem hiszek a természet takarékoságában, kivált nem most, gyümölcsfavirágzás idején. A természet akkor takarékos, amikor célját takarékos-sággal éri el, ellenben minden meggondolás nélkül, minden emberi könnyelműséget megszegyenítően pazarló és tékozló akkor, amikor tékozlással oldja meg legjobban a kitűzött feladatot.

S valljuk meg, a természet éppen pazarlásával hódította meg legjobban az embert. Nem ismerek lenyűgözőbb nagyságot, mint a természet három kifogyhatatlan terített asztalát, a mezőt, az erdőt és a tengert. Ezek az élőlények megszámlálhatatlan tömegét táplálják s maguk mégsem fogynak, mégsem veszítenek semmit. És a természet szépsége? Ugyan mi más a természet örök szépsége, mint pazarlás! Mi más

Cseresznyevirágok. Vadas Ernő felvétele.

a virágzó gyümölcsfa szépsége, mint szírom-pazarlás, porzópazarlás, termőpazarlás! Tavasz van, a pazarlás évszaka, takarékoskodni ráérünk télen.

Költők, festők, bölcselők és természetrajongók így fogják fel lelkükben a tavaszi gyümölcsfavirágzást. Így ünneplik a tavasz virágpompáját. Így köszöntötte a tavaszt és a virágot szerte Európában a lovagkor embere, a természet felfedezője. Így ünnepli még most is a Felkelő Nap országában az uralkodó és a nép a cseresznyefavirágzást, japáni nevén a *hannami*-t. Hannami ünnepében él Japánban az ősi fatisztelet és természettisztelet. Gyümölcsfavirágzás havának közepén ülnek meg hannami napját, amelyen a nép apraja-nagyja kivonul a virágzó cseresznyefák alá és a szabad természetbe. Az előkelő emberek pedig úgy ünneplik hannami napját, hogy megjelennek a mikádó hatalmas kertjében, ahol az uralkodó a virágzó cseresznyefák alatt fogadja őket. Az uralkodópár számára erre az alkalomra ünnepi csarnokot emelnek, s akit a császár vagy a császárnő megszólítással akar kitüntetni, itt beszél vele. Az ünnepen a férfiak európai, a nők népies japáni ruhában jelennek

meg s a japáni nő kimonója (népies japán női ruha) és obija (nagy szalagcsokra), valamint festői szépségű ernyője versenyre kel a cseresznye-virágokkal.

A természettudomány nem elégszik meg a költői dicsőítéssel és a festői ünnepléssel. Aki eljegyezte magát a természettudománnyal, ilyenkor felveti a kérdést, vajjon miért tékozol most a természet, milyen célt akar elérni ezzel a pompával és pazarló tékozlással?

Idestova másfélszázada, hogy erre a kérdésre először kaptunk feleletet. A XVIII. század vége felé, 1793-ban *Konrad Sprengel* tollából könyvecske jelent meg »Das entdeckte Geheimnis der Natur im Bau und Befruchtung der Blumen« címmel. Ez a szép rézmetszetekkel díszített munka, amely azonban szerzőjének csak jóval halála után hozta meg a jól megérdemelt elismerést, tulajdonképpen arra volt felelet, miért pazarol a természet a virágokkal.

Konrad Sprengel porosz lelkészcsaládból származott s maga is lelkész és tanári tanulmányokat végzett. Előbb Berlinben tanárkodott, majd Spandauban 1780-ban harmincéves korában az iskola igazgatója lett. *Sprengel* a lelkészek hitével és buzgalomával, de a

természetvizsgáló értelmével fordult a természet felé. Különösen vonzották a növények s vasárnaponként eltűnt az iskolából s a községből, kint járta a természetet. Ezért nemcsak egyházi felettesei, hanem a spandaui polgárok is évről-évre fokozódó ellenszenvvel nézték munkásságát s végül is — alig egy évvel a ma már világhírű munkájának megjelenése után — meg kellett válnia hivatalától. A tudományos világ sem vett róla tudomást, úgy halt meg szegényen, elfeledve, akinek az élettudomány egyik legnagyobb felfedezését köszönjük.

Sprengel-nek a szabad természetben vasárnaponként végzett növényteni tanulmányai rendkívül különböztek a korábban divatos növényteni kirándulásoktól és tanulmányoktól. Nem kereste *Linné*-nek abban a korban híres fajait, nem is azon törte a fejét, hogyan különböztesse meg ezeket a fajokat, hanem a virágok szépségében gyönyörködve, felemelte fejét a természet tavaszi nagy tékozlásának kérdéséig, nem egyszer, sokszor, százszor és ezerszer figyelte a virágra járó rovarokat, figyelte a zümmögve érkező méheket, a könnyedén és játszadozva szállongó lepkéket, figyelte miként szállnak a virágra,

miként szedik meg magukat virápporral és mézzel, figyelte miként szállnak tovább más virágra, ahol a virápport a bibére kenve, elvégzik a beporzás munkáját, figyelte . . . évekhozzatt figyelte, elhanyagolt minden egyebet, amíg a sokezernyi megfigyelésből, a sok apró részletből kiderült, hogy a növény szirmainak szépsége, színe, alakja mind-mind arra való, hogy a méhet vagy lepkét a virágra csalogassa a beporzás elvégzésére.

Azóta tudjuk, milyen szoros szálak fűzik össze a virágok világát a rovarok világával. Sok esetben szinte azt mondhatnók, hogy a virág a rovarért, a rovar pedig a virágért van. A virágok szerkezetét a rovarlátogatás, a méhek, lepkék szervezetét a virágvendégség magyarázza. Így fonódnak titkos szálak olyan látszólag önkényes jelenségek között, amelyekből a kezdetleges ember, a költő, a festő gyönyörködő szeme nem lát mást a pazarlásnál. Így lett érthetővé a természetben a gyümölcsfa pazarlása. Így hullott le a lepel a természet tékozlásáról, így lett még nagyobb csodává a természet csodája, még rejtelmesebbé a tavasz örök ragyogása, pazarlása, kimeríthetetlen gazdagsága.

Némán állunk a virágzó gyümölcsfák alatt. Csak szívünk dobbanása veri a halhatatlan dallamot: üdvözlégy tékozló természet!

Virágos cseresznyefaág. Osváth Károly felvétele.

M Á R C I U S.

— Gondolatok, emlékek. —

Írta: Borsodi László.

Világok életét hordod tenyereden, nagyhatalmú Isten. Elemek harcát indítja vagy szünteti meg egy pillantásod. A gögös emberi ész mégis tagadja létedet . . . Csak akkor hőköl meg, amikor tehetetlenségének egy-egy zökkenőjén — alkotásaival együtt porba hull. Sokszor eltűnök a szánó mosollyal a hiúság ferdeségein: a *majd megmutatom*, a *csak azért is* dicsőség kergetésén. A mindenség rendje pedig halad tovább, a végtelenségek Urának akarata szerint.

A kikelet angyala lemosolyog az álomban szendergő természetre. Ocsúdó földanyánk nagyot sóhajt, enyhe-

langyosat és az egészségesen ébredők derűjével nyújtózik egyet. Az égi hírnök érkezésével az eddig bundában járó fellegek áttetsző, lenge selyembe öltöznek, azután kékebb lesz a mennybolt, s erdőn, mezőn megmozdul a hittelt-hitt ígéretetek áldása.

A Sárhegy legmagasabb csúcsának déli oldalán heverésem a párnásan dús, fakó avarban. Kutyám tőlem néhány lépésre gunnyaszt, én meg félkényökről bolhárom az avar sűrűjét. Megdobban a szívem. A tavalyi hervadás alatt — támad az élet, tűvékony zöld szálcscskák kandikálnak elő.

Nemsokára előttem a feltámadás másik póstása. Ékes citromsárga lepke hejehujáz mámorosan a néhány lépéssel távolabb eső galagonyabokor fölött. Háromszor is elindul, de hirtelen kanyarodással megint csak visszatér a bokorhoz s minden útján lejjebb-lejjebb ereszkedik. — Már megnézem, mi csalogtatja a táncos teremést? — Hát egy alig nyíló lila kökörcsin fürdik a bokor alatt a reáomló napsugárban. Pillangó meg kökörcsin... Virág mind a kettő. Csakhogy az egyik helyhez kötött virág, a másik járó-kelő, repülővirág. Vajjon melyik a boldogabb a kettő közül? Azt hiszem, egyformán elégedettek s egyik sem cserélné el sorsát — senki máséval. De minek is cserélné? A kicsi, egyhelyben vidámkodó élet onnan is megtalálja, ami neki kedves, akik meg őt szeretik, mind eljárnak hozzá látogatába... A pillangó leng-csapong fel és alá, de sose száll magasabbra, mint ameddig a szellő a virágok illatát szokta emelgetni...

Én jó Istenem, mennyit tanulhatnánk mi, emberek, ezektől az évezredek óta egyformán élő életapróságoktól!

Tőlem nyugatra gépkocsi túlköl sűrűn a benei-úton. Mellőzi, előzgeti az irányába kerülő sok terhes fogatot. Fölötte repülőgép hasítja recsegő zúgással a levegőt. Utánuk révedek s valami különös érzésem támad. Mintha mind a két alkotmány ezt kiáltaná felém hívalkodón: »Az ész!...« Én a kicsi, zöld fűszálak mellől így kiáltok vissza: »Isten!...« És az én hitvallásomba pacsírták himnusza esendül, a Szálas felől vadgalamb-búgás meg más apró énekesek zoltára, s a feltámadás zenekarának hallelujája átreszket az én lelkemen is.

Elgondolkodom.

Minő más lehetne a földi élet, ha közművelődésünk bámulatos tehetségű, de egyoldalú munkásai az én mezőmön töltenék pihenőidejüket! Akkor a kutató ész meg a találmány-csodák beváltói bizonyosan megtalálnák saját értékük s vele mindennek örök forrását: az Istent, és az emberi értelem és tudás sose szegődne a pokol szolgálatába.

*

Itt heverésem, mélgzatok az erdő közelében. Velem a puska meg »Fickó« kutyám is. Ezelőtt egy évvel ilyenkor már a Szálas tüskéseit bújtam. Kerestem a vadászélet tavaszhiredetőjét, az erdeiszalonkát. A titokzatos életű, szép madár mindig rajongásom tárgya volt, akár a forróégy híres vadászaik az oroszlán, vagy az óriás vastagbőrűek. Talán a szalonkabokrázás volt vadászéletem legnagyobb gyönyörűsége. De sohasem a szalonka elejtésének öröme mámorosított, hanem az élmények sokasága, amely szerény zsákmányomat annyi felejthetetlen emlékekkel virágozta körül.

Az utóbbi években nemcsak földrészünk vadászaik, de egyes államok is egyre szélesebb körben kezdenek foglalkozni az erdeiszalonkák gyérülésének gondolatával. Legtöbb helyen — a többi között nálunk is — sokan úgy vélekednek, hogy a szalonkát a végpusztulástól csak úgy lehet megmenteni, ha tavaszi bokrázó- és hajtóvadászkatuk teljeseen eltörlik. Elismerem, a tilalom mind a két ága a kitűzött célt szolgálja, de csak abban az esetben, ha nemzetközi megegyezés alapján, Európa minden országára kötelezővé teszik. Azután van az éremnek másik oldala is. Közép-Európában, az erdeiszalonkák költőhelyein, különösen a bokrázáson elejtett szalonkák száma oly csekély, hogy az még a nemes szándék szemszögéből vizsgálva is alig jöhet szóba. Így, teszem azt, Gyöngyösön hárman vagyunk vizslás-bokrázó vadászok, s évi eredményünk a sikeresebb vadokban sem rúg 15—20 darabnál többre. S majdnem

hasonlóképp vagyunk a hajtóvadászokkal is. Például akárhányszor megesett, hogy az egri érsekség solymosi tízezerholdas erdején négy-öt szalonka volt a napi eredményünk. Csak egyetlen napra emlékszem, amikor 17 darabot sikerült lőnünk.

Az erdeiszalonkák gyérülésének okát tehát egészen másutt kell keresnünk. A számukat apasztó nagy veszedelem vándoréletük természetével kapcsolatos. Amikor tengeri útjukon hozzánk visszatérőben partot érnek — azelőtt, sajnos, így volt — mindjárt a halál leselkedik rájuk. Európa Délvidékének lakói és földrészünk tehető löéhes vadászaik fogdoszták és lötték halomra a kimerült, szegény vándorokat. Ezzel a tömeggyilkolással szemben van helye a lehető legszigorúbb törvényes tilalomnak.

A vizslás bokrázó nimródokat talán fájdalmasan érinti a tervbe vett újabb rendelkezés. De a törvény: törvény s azt minden becületes honpolgárnak kötelessége megtartani, s elsősorban az igazi vadászembernek. Ez az öntartóztatás elvégre nem volna olyan nagy penitencia, ha vadászéletünk régi virágosát annyira meg nem tépdési az egyoldalúan rohanó közművelődés. Mert az erdővidék természetimádó vadászaiknak érzése szerint tagadhatatlanul az alkonyati szalonkaesben található meg a vadászélet költészete, a tavasz ébredésének villámáramos, de egyúttal meglátások, elmélyedések gyönyörébe ringató ajándéka.

Valamikor mindjárt a délutáni órákban gyalogoltunk, vagy kocsikáztunk ki az erdőre, hárman-négyen, jóbarátok. Az üres időt rőzsetűz mellett beszélgettük, barátkoztuk el. Amikor a nap a nyugati látóhatárhoz közeledett, indultunk leshelyünkre.

Hej, de szép is az az alig szellős márciusvégi alkonyat, amikor a nap rózsaszínre gyúltan még egyszer visszamosolyog a hegygerincről s néhány percre arannyal önti el az álomrabágyadó erdőt!... Valami magasabb tölgy- vagy gyertyánbokor takarásában vadászszékünk-ről hallgatjuk az erdei alkony édes zsbongását, amelyből a szőkerigó prímje cseng ki lehangosabban. Kutyánk félszemben ül mellettünk a vastag harasztban. Hűséges, okos tekintete hálásan legel orcánkön. Boldog, hogy ő is velünk lehet. Néha meg, mintha kérdőn kutatva mélna a levegőbe, hogy hát miért is ülünk itt tulajdonképpen?... És kisvártatva talán rávilágosodik a kérdés nyitjára: örömeinek jeléül megcsapkodja farkával a csörgő harasztot... Közben az énekesek nótája egyre halkul, mintha lakodalmaskíséret cigánymuzsikája távolodna tőlünk... Néhány perc múlva felragyog a Vénusz. Kutyánk nemsokára valami kedves, ismerős neszre kapja hátra fejét és meglátjuk az égenyhében lengő, várva-várt szép madarat, Őt... Néhány percre elnyeli az erdőkatlan fejének árnyéka. De kutyánk csakhamar újra hegyezi fülét. A szalonka fejünk fölött száll vissza... Egy dörrenés — és hűséges szolgánk máris izgult örömmel ül előttünk első zsákmányunkkal...

Így volt ez valamikor. Ma már ennek a fenséges mulatságnak is más a módja. Olyan szaladósan újszerű. Húzás előtt pontosan nyole-tíz perccel érkezünk gépkocsin leshelyünkre és másik 25—30 perc múlva vagy üresen, vagy egy-két szalonkával hagyjuk faképnél az erdőt. Bizony manapság már csak puszkacsővel mérjük a kikelet hangulatát is... S mintha az alkonyat szomorúbban teregetné fátyolát az elálmosodott erdőstájra.

»Más az idő, a világ is —
Másképp szól már a madár is...«

*

Délre kondul a Szent Bertalan-templom nagy harangja. Imádkozom és kitarisznyázok. Ahogy falatozni kezdek, a szálasi erdőőr köszön hozzám.

— Korán tetszett kigyúnni. Az árnyék még csupa hó, a verő meg annyira elázott, hogy a harasztba is féllábszárig süllyed az ember...

— Nem is szalonkázni jöttem én ma, édes barátom, hanem csak úgy tavaszváróba. És nézze, már találtam

is valamit — mutatok rá a nyíló lila kökörösre. — Most már nemsokára megérkeznek a szalonkák is.

Valami másfélórát beszélgettünk az enyhe nap-sütésben, azután elparoláztunk. Kalapom zsinórjához tűztem ezidei tavaszom első virágát, s a köves legelőn kutyámat megjártatva, leballagtam a benei útra. Kalapom mellett virág, szívemben meg imádságos hála, a Mindenható sok, nagy kegyelméért.

B Á B I.

Írta: Király Iván.

Február van. Odakünn sűrű pelyhekben hull a hó és minden zajt eltompít, még a lépéseket is. Dehogyan jár ilyenkor odakünn valaki. A hó nagy pelyhekben kavargó s este van. A szél bele-belesüvíti a kályhába, aztán megint elhallgat. Halálos csend lesz, csak a kályhacsőben a meleg duruzsol egyhangúan. Úgy hallatszik az íróasztalomtól, mint valami távoli malom zakatolása. Az asztalon zsebóráim sietve mérik az idő múlását és halántékomon az erek lüktetése éppen úgy duruzsol, akár a meleg a kályhacsővekben. Az életmalom zakatolása ez, amely sietve mérik az élet gyorsan tovatűnő perceit.

Odakünn zűrzavaros kiabálás foszlányait tépdési az újra megélnéül szélroham. Odafigyelek, neszelgetek. Lassanként kialakulnak a hangok. Vadlibák kiáltozása ez, amelyeket ismeretlen céljuk felé hajt a szélvihar. Apránként elhal a gágogás és megint csend lesz. Az életmalom tovább duruzsol és garatjából lassacskán hullatja alá a lélek drága életét, az emlékeket.

*

Bábi nem holmi tenyeres talpas vászonceléd volt, hanem olyan egyszerű ruhájú vadliba, amilyen ilyenkor, télvíz idején ezrével népesíti be a magyar rónaságok vetéseit. S mégis Bábinak köszönhetem, hogy figyelmeztetett: hátha mégis csak van lélek-vándorlás? Hátha mégis igaz a keleti népek hite, hogy az emberi lélek porhüvelyének elhagyása után állati testbe költözik s ott folytatja halhatatlan életét? Vagy legalább is: hátha az állatoknak is van lelki élete? Hátha nem is olyan áthidalhatatlan az úr az ember és az állatok között, ahogyan azt a gögös emberi nem hinni szereti?

Erre is Bábi tanított, Bábi, az egyszerű vetésliba. Az óra sietve keteg, az életmalom lüktetve zakatol. Sietni kell, sietni, mert nem tudhatja az ember, mikor áll meg s én még el szeretném beszélni Bábi történetét.

*

1917 február havában vagyunk. Az egész tájat fehér takaró borítja. Idekünn, a mezőn ilyenkor egyhelyből meglátni a fél Kisalföldet. Itt-ott kopasz fák szomorkodnak, néhol egy-egy bokros sűrűsége, azután mindenütt csak a nagy fehérség s a változatosság kedvéért egy-egy sötétebb partvonal. Aztán meg csend, csend, végtelen csend, olyan csend, hogy a fülem cseng belé. Lépteim alatt, akár a drága brokát, ropog a hó. Mindenütt a határok mentét követem. Nem az árokparton haladok, hanem az árok fenekén, pedig majdnem térdig ér a hó. Izzadok a nehéz járástól, de mindegy, nem szabad nagy célt mutatni. Tegnap jöttem meg a harcterről és most mindent olyan visszásnak látok idehaza. Most is úgy

érezem, hogy az ütegállásból a megfigyelőbe megyek, bajtársam felváltására. Azért nem szabad nagy célt mutatni. Veszedelmesen szabad ez a terep! Néhány terephullámon kívül semmi fedezet rajta. Uram, Isten, vajjon hol lehetne itt akár csak egy üteget is felállítani! Az ágyuk torkolattűzét még nappal is meglátná az ellenség. Hát a fák, itt a határárok mentén, jók lennének a távbeszélővonal vezetésére, de hova tenném a megfigyelőt? Ebben a facsoportba? Talán arra a hatalmas rezgőnyárfára? Ilyen fa nincs is több a látóhatáron s az ellenséges tűzés megfigyelője az első órában lelőne onnét. A gyalogsági vonal bizonyára ez a sötét vonal lenne, amely itt előttem némi kanyargás árán délről északra húzódik. S ezt a partvonalat egyhelyütt erdő sötétsége szegélyezi. Ide jó lesz sűrűn rakni a tábortábori őrsöket, mert az erdő sűrűségén át az ellenség rajtaütésszerűen megközelítheti állásainkat. De íme, milyen furcsa csend van. Elérem a partvonalat. Tudom régebből, hogy a Farkasárok partvonala ez, amely a két falu határát elválasztja egymástól, s ha hallatszott is valaha lövés ezen a tájon, csak az erdő alá lesbe ült orvvadászok puskájából származhatott. Most mégis olyan furcsa, hogy egy lövést sem hallani, pedig itt vagyok már az erdő sarkánál, előttem már csak a tábortábori őrsök lehetnek. Igen. Megállok és rákönyökölök az erdőhöz vezető híd korlátjára. Ma csendes nap van idekinn. Az ellenség is meggémberedve melegszik valahol, földalatti odúkban, rajkályhánál. Körülnézek. Valóban. Tábori őrsünk odaát gubbaszt: három fázós varjú a trágyakupacok tetején. Hm. Onnét is jó messzire lehet látni! Gránátsüvöltés? A szél zúgása, amely át-átsuhan az erdő sűrűségén. Megfigyelő? Én vagyok, aki fedezék nélkül itt a híd korlátjára támaszkodom. Puska is van nálam. Vadászpuska. De csak a vizet nézem. Nem olyan szakadékos és nem olyan türkisz-zöld, mint a Rjeka, amelynek partján még három napja helleborusokat szedtem. Egyszerű, becsületes, víztiszta színe van, lelátni a fenekéig. A víz is bármi szeszélyeskedés nélkül egyenletesen, símán csúszik benne észak felé. Egy darabon az erdő árnyékot vet reá, de azon túl megint megvilágosodik a meder s a távolban ez a sötét szalag mintha összefutna. Nini, itt alattam kis halak uszkálnak. Mint a villám el-elűnnek, azután egyszer csak megint itt vannak s a vízzel szemben lebegnek. Milyen szép zöld a feneké. A békányál most leült, mert fázna idefenn. Feljebb szép zöld fonalak hajszálvékony szövedéke. Moszatok ezek, amelyeket kigyózáva ringat a víz, s mintha egyre messzebbre kigyóznának, az eleje már a nagy messzeségben lehet; pedig mindig ugyanazokat látom, hiszen oda vannak erősítve, nem mozdulhatnak.

Milyen furcsa! Valamikor órákig el tudtam nézni az ilyesmit, most mindig valami rettegés lappang a tudatom alatt. Mintha valahonnét, rejtekhelyről néznének s azt várnák, hogy teljes célt mutassak. Körülnézek és tekintetem ismét végigsiklik a vízen. Nini, milyen furcsa, mintha ott, messze árnyékok mozognának rajta. Az egyik árnyék éppen most keresztbe szeli a vizet. No, ezt megnézzük közlőrl. Igaz, a hó nagy itt az erdő aljában, de nem szabad semmi gyanúsát elhanyagolni! Bemegyek az erdőszegélyre s a víz partját követem.

»Bábi«. Király Iván felvétele.

Csendes, elhagyott az erdő. Valahonnét távolról csak valami éhes cinege panaszkodása hallatszik. Az erdő vége felé néhány akácsarj nőtt a partoldalon. Ezek védelme alatt óvatosan lecsúszom a partról és végignézek a vízen. Megérte. Jóval túl az erdőn egy csapat tőkés kacsa uszkál a vízen, jobbára fényestollú gácsérok. Néhány a vízből kiálló sátoroszok között turkál, mások a meredek partoldal lépcsőjén bóbiskolnak. No, ezeket belopom! Megjegyeztem magamnak egy feltűnőbb fácskát a partoldalon, azután bekerültem az erdőbe s a töltéstől takarva beloptam azt a helyet. Óvatosan lépkedtem, mert a hó ropogott. Nem volt nehéz megtudnom, hol tanyáznak, mert ugyancsak nagy tereferében voltak. A tojóknak annyi mondanivalójuk akadt, mintha már rég nem látták volna egymást és egymás szájából kapkodták ki a mondanivalót. A nagy zibongásban egy-egy gácsér rekedt hápogása úgy hatott, mint valami parancsszó, amelyet néhány pillanatra csend követett. Csúszva másztam a partoldalon fölfelé, puskámat lövésre készen tartva, hogy abban a pillanatban, amikor meglátnak és szárnyra kapnak, közibük lőhessek.

Másként történt. Amint nyakamat nyújtogatva, éppen azon voltam, hogy már leláthatok a vízre, figyelmem egy másik látványra terelődött. A part túlsó töltése mögött, éppen velem szemben a szántóföldeken, ahova előbb nem láthattam, négy vadliba pihent egy rakáson. Amint meglátták az innesső part mögött elő-

bukkanó kalapom tetejét, felálltak s abban a pillanatban, amikor felbukkantam a töltés mögül s a vadkacsák nagy zajjal szárnyra kaptak, a libák is felemelkedtek és ijedt gágogással ellenkező irányban akartak menekülni. Gyorsan határoztam s a vadkacsák helyett két libát vettem célba. Siketen csattant a két lövés, s az egyik liba szépen lekalimpált a levegőből. A földön néhány pillanatig mozdulatlanul maradt, azután talpra állt és nyugodt ringatózással megindult arra, amerre társait elrepülni látta. Gyorsan kellett cselekednem, hogy el ne

veszítsem. Visszasiettem az erdő felé, de nem kellett a hídig visszamennem, mert az erdőnél a csatornán gázlót találtam. Libám ezalatt szépen mendegélt. Amikor meglátott, meggyorsította lépteit, majd repülni akart, de nem tudott felemelkedni. Rövid küzdelem után lefogtam és lábát, szárnyát megkötözve, hazafelé igyekeztem zsákmányommal. Már nem érdekelt a terep katonai vonatkozásai. Hiszen nem a megfigyelőből mentem az ütegállásba, hanem hazamentem, ahol két jóságos lélek türelmetlenül várt és elhalmozott lelki és testi javakkal. Már útközben elhatároztam, hogy a libát nem pusztítom el, hanem meggyógyítom és besorozom szüleim háziállatai közé. Sebe, úgylátszott, nem volt veszedelmes, talán egy szem serét fűródott a tüde-

jébe, amit a fiatal állat — mert láttam, hogy még liba — könnyen kiheverhet. Én azonban a szülői dédelgetést, a hazai mezők csendjét nem szokhattam meg újból, mert rövid szabadságom leteltével vissza kellett mennem oda, ahol csakugyan nem lehetett egész alakot mutatni.

*

Bábi először egy madárketrecbe került, mert igen félős volt. Ezt a ketrecet néhány évvel azelőtt madarak számára készítettem dísznövényekkel beültetett udvarunk árnyékos részén, jókora zelnice-meggyfa (*Prunus padus*) alatt. Oldala sodronyháló, teteje szalmából volt. Alját homokkal szórtam tele s a berendezést cementmedence egészítette ki. Egy cseréptálban szemes és zöldtakarmányt kapott, a medencéből ihatott és benne fürödhetett, ha kedve tartotta. Eleinte bizony igen félt az embertől és menten a kerítésnek ugrott, ha valaki ennyivalót vagy vizet vitt neki. A második évben már csak a ketrec ellenkező zúgába húzódott ilyenkor és nyugodtan megvárta, hogy gondozója eltávozzék, majd a friss vízzel szomjúságát csillapította és falatozni kezdett. A harmadik évben a jól körülkerített baromfiudvarra eresztettük. Kezdetben természetesen szokatlan volt neki a baromfi s a galambok társasága, de ezt is hamarosan megszokta, sőt nemsokára tekintélye is lett közöttük. Minden vitás ügyet ő intézett el. Először csak rásziszegett a rendetlenkedőkre s ha az nem használt, érelyes csipésekkel teremtett rendet. A szárnyasoknak

mindig a hátát csípte meg, amivel nem tett bennük kárt, sőt még csak nagyobb fájdalmat sem okozott. Jelen volt az etetésnél is és az ilyenkor gyakori nézeteltéréseket igazságosan elsimította. Maga többnyire éhes maradt, mert a szemet lassabban tudta felszedni, mint a kapargálók, ezért külön is kapott ennivalót, amikor a baromfi már elült. Az éjszakát télen-nyáron az udvaron töltötte. Ébersége valósággal bámulatos volt. Akár a legsötétebb éjszakán még a legcsendesebben járó állat sem mehetett végig az udvaron anélkül, hogy észre ne vette volna. Ilyenkor mindig szólt a kóborlóhoz. Csendes nyári éjszakákon gyakran hallottuk a nyitott ablakon át halk, egyhangú beszédét: bebebebe... Napkeltekor hát-tollai közé dugott csőrrel bóbiskolt és csak akkor kelt fel fekvőhelyéről, amikor a baromfi enni kapott. Evés után hátra sétált a kacsaszatatóhoz, amelybe ilyenkor szoktak tiszta vizet merni és megfürdött. Ebben nem ismerte a tréfát, az elsőség mindig az övé volt. Ha a nála fürgébb kacsák előbb értek oda, kiverte őket, de utána, amikor Bábi már a napon tollait szárította, nyugodtan lubickolhattak. A kacsák nagyon ragaszkodtak hozzá, megérezhették a rokonságot, mert mindig körülötte pihentek vagy tollászkodtak. Volt egy idő, ősszel, amikor igen nyugtalanul viselkedett. Bizonyára a vonulási ösztön izgatta. Nagy gágogással, szárnyaait verdesve neki-neki-futott s azon volt, hogy a levegőbe emelkedhessen. Ez csak egyszer, hatalmas szélvihar alkalmával sikerült neki, de már a szomszédban földet ért és nagyon belefáradt a kirándulásba. Nem is kísérletezett sokáig, beletnyugodott, hogy nehéz teste már nem alkalmas a szárnyrakelésre. Egyízben társat, egy másik szárnyazott libát szereztem neki. Először egy tágas ketreche csuktam össze őket, de amikor láttam, hogy a jövevény Bábitól való féltében enni sem mer, kiengedtem őket a baromfiudvarra. Az új liba ott is igen vad volt, minden alkalmat felhasználta arra, hogy elrejtőzzék vagy menekülhessen. Sikerült is neki. Bár szárnytollait tövig visszametszettem, egy nagy szélviharban valahogyan mégis szárnyra kapott. A szél elkapta s vitte, vitte magával. Nem is láttuk többé.

Gyakran kiengedték a kertbe is, hogy legelhessen. Nem emlékszem rá, hogy a veteményekben csak egyszer is kárt tett. Többnyire a gyümölcsfák árnyékában üldögélt és ha megéhezett, ültében legelte a fűvet. Ha elfelejtettük ivócsészéjét utána vinni, besétált s a kertajtóban leskelődve szőlítgatta gondozóit. Később már annyira megkedvelte az emberek társaságát, hogy olyan helyeken tért nyugvóra, ahol tapasztalásból tudta, hogy emberek szoktak megfordulni vagy tartózkodni. Ezért beengedték a többi baromfitól elzárt első udvarba, ahol a sűrűn nőtt porcsinfűvet tépegette. Ezt igen szerette, de legkedvesebb eledele a kákics volt. Ha ilyen találtunk a kertben, mindig bevittük neki. Általában minden tejelő növényt szeretett. Eső után kiszökött az utcára s a vízzel telt árkokban lubickolt. Ilyenkor nem talált haza, vagy talán nem is akart hazajönni, mindig úgy kellett beterehni.

Tizedik esztendeje volt már a háznál, amikor szüleim, édesatyám nyugalombavonulása folytán, egy másik, közeli faluba költöztek és természetesen Bábit is magukkal vitték. Bábi ekkor már nagyon öreg volt. Éjjel-nappal többnyire csak feküdt. Ilyenkor lábát többnyire hátra nyújtotta, tehát a szó szoros értelmében a mellén és a hasán feküdt. Ha fel akart emelkedni, látszott rajta az erőlködés; végtagjai elszibbadtak a fekvésben. Nyáron mindig megvedlett. Tollai egészen földbarnára fakultak,

szárnytollai pedig annyira kihullottak, hogy sárga bőre és csontjai egészen kiütköztek. Az átvedlés évről-évre keservesebb lett s egyre hosszabb ideig tartott, egyre tökéletlenebb lett. Észrevettem, hogy csőrének tarkázata is változik; a piros és fekete foltok elhelyezésüket változtatják. Már ekkor gondoltam arra, természetesen későn, milyen jó lett volna a csőrjegyek változását figyelni s az egyes életkorszakokban feljegyezni.

Bábi új otthonában hamarosan megszokott, mintha azt akarta volna ezzel gazdájának bizonyítani: a te házad az én házam is. Tanyája tovább is a virágos udvar volt, éjszakára azonban magas korára való tekintettel puha alommal teleszórt ketreche terelték.

Érdekes volt a kutyákhoz való viszonya. Ebben az időben »Stux úr« volt a ház hűséges őrzője. Stux vizsla és tacsókeverék volt és ennek következtében az alakja olyan volt, mint egy háromszorosára nagyított fekete tacsóké. Leleki tulajdonságaiban is ennek a két fajtának keveréke volt. Egyfelől hűséges, ragaszkodó, hízelgő, de kényes és válogatós, másfelől rendkívül eszes, élénk. Különösen érdekelt mindenféle apróbb két- és négy-lábú. A leghátulsó mellékhelyiség a házban egy hatalmas szín volt, ahol jó anyám egy házinyúlketrechen nyulakon kívül konyhára való csirkéket, kacsákat, kotlóstyúkokat szokott tartani. Stux félnapokig hasalt ez alatt a ketreche alatt, ha volt benne valami és minden porcikája reszketett, amint parázsló szemmel figyelte az ott mozgolódó állatokat. Bábi nem helyeselte ezt a viselkedést, mert, ha rossz idő járt s a színben bóbiskolt, úgy helyezkedett el, hogy Stux ne férhessen a ketrechehez. Mert mi tagadás, Stux úr nem volt valami bátor állat — s ebben vizsla volt — még Bábitól is félt. Az udvaron is mindig gondosan kikerülte. Úgy látszik, Bábi azt sem nézte — gazdáival együtt — jó szemmel, hogy házőrzőnk a kertbe is kijár, mert a kertajtót hasonlóképen szokta őrizgetni.

Hogy gazdájának, jó atyámnak elköltözését az öröklét honába észrevette-e, nem tudnám igazolni. Annyi azonban bizonyos, hogy attól az időtől — 1932-től — kezdve rohamosan hanyatlott. Háta majdnem egészen megkopaszodott s lába annyira zsibbadt volt, hogy sokszor úgy kellett kivinni az udvarra, ahol naphosszatt bóbiskolt. A múlt nyáron Stuxot ebzárlattal kapcsolatos ügyek miatt el kellett pusztítani. A szomszédok is megkönnyebbülték, mert már igen sok csirke száradt a lelkén. Új házőrző, »Betyár« került a házhoz. Betyár négyhónapos pulikölyök volt, hosszú, fényfekete szőrrel, olyan volt, mint valami szörgombóc. A terelési hajlam már kora ifjúságában kiütközött belőle. Mivel nagyobb állat nem volt a háznál, az apróbbakkal érezte fajtája hajlamait. A tapasztalat csakhamar megtanította, hogy a macskák nem alkalmasak erre a célra, ezért jámborabb állatokkal próbált szerencsét. Észrevette, hogy Bábi nagyon fél tőle; erre neki bátorodott! Azontúl szegény agg Bábinak nem volt nyugta s majdnem mindennap félholtra kínozta a tehetetlent. Jó anyám megszajnálta a szegény állatot és kést rendelt a nyakára...

Így pusztult el érdemekben gazdag tizenhét és félévi szolgálat után Bábi, a rövid néhány év alatt teljesen megszélidült vetésiliba. Nem hiszem, hogy szabadon élő társai közül akár csak egy megérheti ezt a kort. Amilyen állapotban az utóbbi három-négy évben volt, nem tudott volna a szabadban az életért harcolni. Ezalatt a tizenhét év alatt átélte a háziasítás évezeit. Nem csodálatos ez? Ki tudja megmagyarázni?

Azóta már gazdaaszonya, az én jóságos édesanyám is jó apám mellett alussza örök álmát.

*

Az életmalom tovább zakatol s emlékezőm most belezuhan az Örök Rejtélyek mérhetetlen messzeségébe. Bábí *emberien* szolgált, pedig csak liba volt. Hát talán

mégis van *onnán* visszatérés? Talán más alakban? Vagy majd egyszer minden óra megáll? S mi lesz akkor? Az összes órák visszafelé indulnak? Vagy minden újra, előlről kezdődik?

Lassan könyvszekrényemhez lépek s előveszem a Bibliát . . .

ROVARVADÁSZAT AZ AMAZON ÖSVILÁGÁBAN.

Írta: Molnár Gábor.

Hajnalodott. Leemeltem a konyhó sarkában álló bádogláda tetejét. Részegítő illat szállt fel belőle, amely pillanatok alatt megtöltötte a kis konyhót. A cukornád levében megerjedt banán illata volt. A legjobb csapda, amelyet rovarvadász valaha használt. A konyhó előtt, a széles eresz alatt már javában ropogott a tűz, fölötte pedig az illatos feketekávé, amelynek messzeszálló illata vad bírokra kelt az erjedő banán édes illatával. A folyó felől halk szellő suhant át a konyhó fölött szerteágazó vén mangafa lombján. Szemlélődni azonban már nem volt időm. A kis ház körül a rendről már néger mindenese gondoskodott. Tíz perc alatt végeztem mindennel, a feketekávéval, valamint a rovarvadászathoz szükséges holminak a vadásztáskámba rakásával . . . Még néhány utasítást adtam a konyhó mögött láthatatlanul motoszkáló néger gyerekeknek, aztán a félig telt egykori benzinesládával nekiindultam a valaha gumigyűjtő bennszülöttek által vágott ösvénynek.

Néhány perc múlva eltűnt mellőlem kis tanyám kedves képe és a szépségekben gazdag vadon ölelt körül. Fegyverem odahaza maradt. Már régi tapasztalatom, hogy amikor a rovarvadász puskát is visz magával, rovarot soha, vadat pedig csak ritkán zsákmányol. Ezért akkor reggel fegyverem csak egy élesrefent kés volt, amely vastag bőrtokjában valóságos kardnak látszott.

A kanyargó ösvény a liánok és folyondárok hálózatának zöld boltozata alatt véget nem érően kúszott az őserdő belsejébe. Itt-ott kidúlt fatörzsek zárták el az utat, mint méltó jelei az ösvény régi keletkezésének. Az őserdő televényét vastagon borította a vörösborszínű avar és a lehullott ágak, gallyak törmeléke. A harmatos reggelen állatok hangja hallatszott, talán az új napkeltét köszöntötték. A félhomály lassan világosodott. A lomb rajzát már jobban lehetett megkülönböztetni. A leveleken és ágakon hangyák serege kapaszkodott. A harasztban helyenkint el-eltűntek, majd néhány centiméterrel odébb ismét felbukkantak ismeretlen, de a hangyák világában mindig tudatos céljuk felé.

Különös alakú, fehér, szabálytalan kocka előtt álltam meg, amely bele volt szöve az ágak és indák vad összevisszaságába. Lehetett vagy másfél köbméter. Már előbbi kirándulásaimon is láttam ilyen óriási pókhálót, az ifjú pókoknak ezt a valóságos várrá kiépített menedékhelyét. A szabálytalan fehér kocka szélein, a finom háló alatt, apró pókok futkároztak, de amikor menedékhelyük egyetlen szálát megérintettem, rögtön eltűntek az áthatolhatatlan sűrűségű belső falak mögött. Engem azonban nem a pókok tanyája érdekelt, hanem az óriási hálóban előttevaló nap óta fennakadt különféle fajtájú rovarok tömege. Ciánkális gyapottal bélelt szélesszájú üvegjeimnek már nem vehettem hasznát, elbánt a hálóban fennakadt rovarokkal a sokezer éhes pók. Nemsokára tovább mentem, közben mögöttem, a póktanya alatt, egy

leszakított széles levélen már erősen borszesztartalmú banán illatozott. A nyitott bádogláda körül apró rovarok, méhek, darazsak zümmögtek és féktelen mohósággal csaptak bele végzetükbe, a csalogató édes lébe.

Minden rovar hihetetlenül kedvelte a cukornád levében erjedt banánt. Ezzel a módszerrel ez alkalommal kísérleteztem először, de alig hittem, hogy messze-áradó illata a rovarokat ennyire rabul ejti. Egy óra alatt az ösvényt végig raktam banándarabokkal. Ezután visszafelé indultam, hogy meggyőződjem a régen várt eredményről, hiszen az öt nap alatt, amíg a banán megerjedt, elég alkalmam volt a várható eredményt mérlegelni. Amikor visszamenet az első banánhoz értem, nagy meglepetés várt. A csalétken két hatalmas bogár vígan lakmározott. A tyúktojásnyi óriási orszarvúbogarak rögtön erős bádogdobozomba kerültek. Ezután az eredmények legszebb sorozata következett. Minden egyes banán mellett részeg rovarok heverték. Mámoros hangyák, csodálatos színű pillangók, méhek és a rovarvilág számtalan, kisebb-nagyobb képviselője. Számuk egyre növekedett. Minden csalétket, amelyről leszedtem a zsákmányolt becsipett rovarokat, helyén hagytam.

Rengeteg rovar fogtam akkor délelőtt. Egy nappal előbb még elképzelni sem mertem volna ekkora tömeget, hiszen azelőtt hálóval, egyenkint, igen nagy figyelemmel és fáradsággal kellett a levelek végtelen tömkelegét átkutatnom. Ezúttal pedig úgyszólván minden ölembe hullott! A rovargyűjtő üvegek, dobozok egyre teltek és sok, azelőtt ritka rovar közönségessé vált, olyan tömegesen csábította őket a szellő szárnyán terjedő édes illat. A rovarok pedig a legjobb nyomozók, különösen akkor, amikor táplálékot keresnek.

Estére, amikor visszaérkeztem folyóparti tanyámra, minden üvegem, dobozom tele volt pillangókkal, rovarokkal. Aprók, nagyok, értékes és kevésbé érdekes rovarok sorakoztak az osztályozásnál egymás mellé az itatóspapíron a petróleumlámpás gyér világa mellett. Számbavettem a nap eredményét.

Timbó, néger inasom, tágranyílt szemmel nézegette a ládák deszkáiból összerótt asztalon a rengeteg rovar. Nem tudta elképzelni, miképpen sikerülhetett a nagy fogás! Két óra múlva elkészültem az osztályozással.

Ránk borult az éjszaka és a melegégyi égbolt csillagsodái telehíntették szelid fényükkel a sötétségbe merült, titokzatosan zizegő tájat. Hanyattfekve nézegettem szellős konyhóm nyílásain át az égboltozat évmilliók óta reszkető fénnel csillogó vándorait. Az elkövetkező nap küzdelmei, az új eredmények várása tolt fel magányos életemben. Azután elnyomott az álom.

Hajnalban ismét talpon voltam és a forróégy ösrengetegének hangoktól zsongó, aranyló reggelén neki indultam a vadonnak.

BARANGOLÁS AZ AETNA KÖRNYÉKÉN.

Írta : Kenedy Géza.

Talán a világon sehol sem találkoznak össze úgy az éghajlat, a természet, a mítosz, a történet, a művészet és a gazdasági élet érdekes kincsei, mint azon a 200 kilométer hosszú, bájos partszegélyen, mely Sziciliát kelet felé az Aetna magas kupolájával befejezi. Ma már ezt a mesébe illő partvonalat, kivált télen és kora tavasszal a föld ellentétes oldalán fekvő Kaliforniával világszerte egyértékűnek becsülik s a természet és művészet rajongói egyre sűrűbben látogatják is. Hazánkból is elegen, mivel tőlünk Fiumén át kellemes tengeri úton is elérhető a magyar születésű Adria Társaság heti hajóival.

Legdélibb pontja ennek a nagy természeti és műveltségi zárandokhelynek a nagy történelmi multtal bíró Syracuse, a Krisztus előtti századok dórhellén nagyhatalmának fővárosa, a maga nagyszerű romvilágával és enyhe délszaki éghajlatával. Északon pedig az 1908. évi szörnyű földinduláshoz már megint újjászülött Messina tengerszorosa fejezi be, ahol a régés Scylla-hegyfok hajótörő szirtjei és az emberevő Charybdis ma is látható örvénye őrzi Sziciliát az ellenségtől.

A remek partszegély közepén az Aetna 3274 méter magas tűzhegye áll örökös őr gyanánt. Vállán olykor még júniusban is fehér hóból való királyi hermelinpalást ragyog, amit jóidőben a szelid kék jóni tenger síkján már 250 kilométerről is tisztán meg lehet látni, amint csúcán csöndesen füstölög a mélységek heve.

A mai Syracuse már megint emelkedő város, az afrikai új Libiába és onnan ide iparkodó olasz hajóforgalom kikötőhelye. Tüdőbetegek Mekkája, természetbarát szabadvándorok, tudósok történelmi múzeuma is.

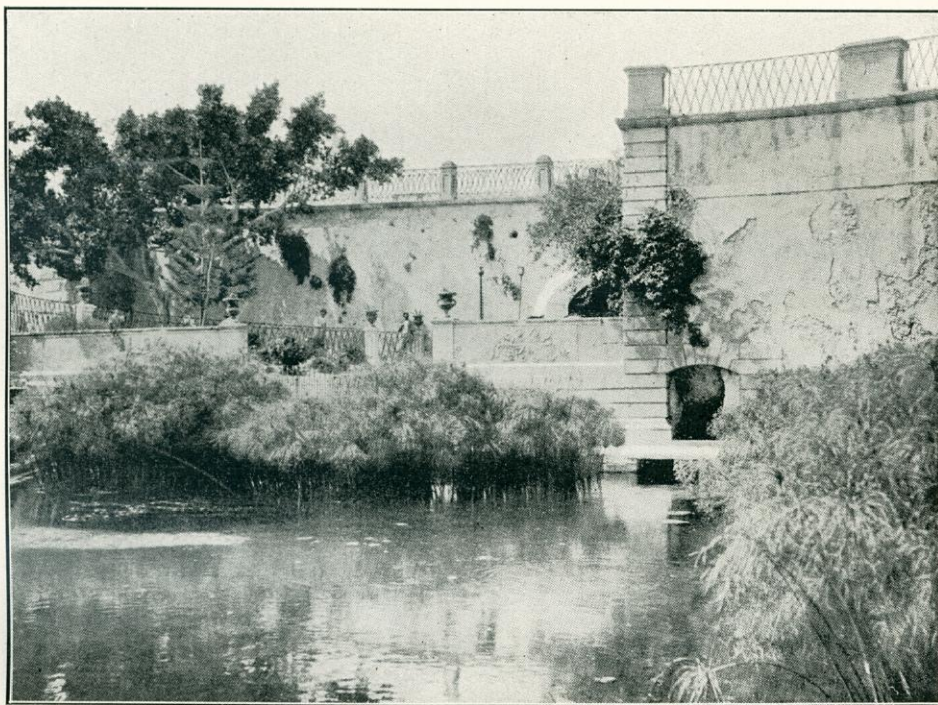
Az idő géniusza háromezer évéből szintén itt felejtette a legbájosabb regéket, a legvéresebb valóságok megható romjaival együtt.

A Peloponezus virágos mezejéről ide üldözte át az arkádiai Alpheos folyó szatir-géniusza a hullámaiban fürdő Arethuzát, a hesperidák világszép nimfáját a jóni tenger hullámai fölött, de a szent város partján Arthemis istennő forrássá varázsolta át. Ma is ott csobog-cseveg a kis papyrosz nádasban, szépen bekerítve a város partja alatt.

Túl a kis tengeröblön egy még bájosabb hellén csodatörténet emléke. A kristálytisza vizű papyrosznádassal ékes Anapos-folyócska mellékágazatában kora tavasszal virágot szedett Demeter (Ceres) tápláló anyának és a nagy Zeusnek legkedvesebb leánya : Persephone. A mélységből fölbukkanó Pluton, az alsó világ fejedelme legottan elragadta és elvitte az alvilágba. A leány

kísérője, a buzavirág-kékszemű nimfa segítségért sivalkodott, de szerencsére elkésett vele.

A termékenység nagy istennője, Ceres, az eget és földet betöltötte siralmával és elzárta a föllegeket egész Szicília fölött, amitől a föld kicserepesedett és az emberek éhen kezdtek halni. Pártoskodás tört ki az Olympuson is, mire Zeus összehívta az ókori istenek nagy békekonferenciáját. Ott pedig bölcsen úgy végeztek, hogy

Aretusa nimfa forrása Syracusában. G. Brogi felvétele.

mivel most már úgysem lehet a dolgon segíteni, maradjon csak lent a Hadesben férjénél, Plutonnál az isteni menyecske a »téli« három hónapon át és illő módon vigasztalja férjét. Tavaszra azonban jöjjön föl egymaga megint kilenc hónapra kedves mamájához, Ceres-Demeterhez földet művelni és kertészkedni.

Nagyszerű megoldás! A szicíliai nyár azóta kilenc hónapig tart s amint már M. T. Cicero kétezeréves írásából tudjuk, nincs olyan nap az egész évben sem, amikor Sziciliában a nap ki nem sütne. Télen pedig Demeter mama is lemegy leányával és az egész tenyészetel együtt az alvilágba és ott fáradságukat csöndesen kipihenik tavaszig. Istenekhez illő házassági és családi élet. Jó volna ma is utánozni.

A sivalkodó kékszemű Kyane nimfa is megkapta a magáét. A tengerek világrahozó istene, Pozeidon (Neptun) a kristályvizű Anapos folyó egyik mellékforrásává varázsolta át, hogy ne bírjon kiabálni. Most is ott van. Ha valaki belenéz a tiszta forrás vizébe, a nimfa szemének kék csillámját ma is megláthatja. Én legalább megcsodáltam.

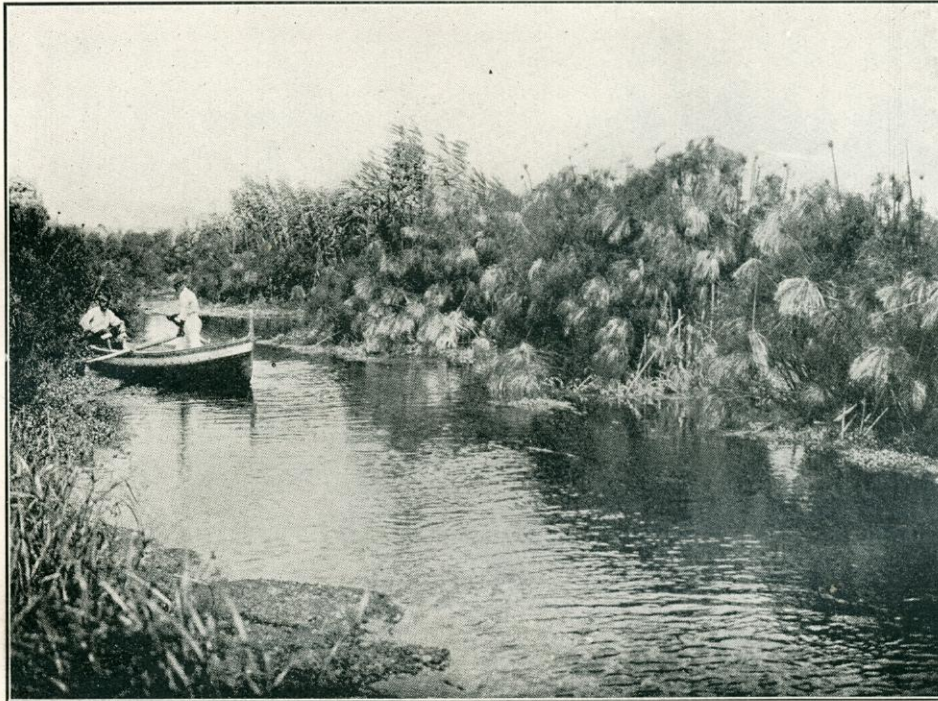
A forrást a nimfa nevével a nép olaszosan ma is így nevezi : Ciani (csiáni), szép fűrtjei pedig ott libegnek a folyó dús papyrosz-nádasai fölött. A magas afrikai

kákaszerű növény vastag háromszöges szárából készült az ókori papiros, aminek a neve reánkmaradt. Ott helyben is meg lehet próbálni. A folyót a várostól néhány óra alatt könnyen be lehet járni.

*

Syracusa a Krisztus előtti hellén műveltség fénykorában az első dóri (spártai) nagyhatalom fővárosa volt. Falai alatt Kr. e. 412-ben omlott össze a jóni (athéni) világhatalom. Hosszas és véres küzdelemben, amelynek történetét Thukydides könyvében ma is megtaláljuk.

A világváros rommaradványai ma is híresek. Így

Az Anapos-folyó papyros-növényekkel és Kyane nimfa forrásvidéke Syracusa mellett.
G. Brogi felvétele.

a nagy terület felső részén a sziklába faragott Eurialis hellén erőd ma is unikum. Lent magában a városban, a spanyol-barok építésű székes templomnak szemben — baloldala a hellén Pallas Athéne (Minerva) egykori híres templomának oszlopain nyugszik.

A város felső részén levő titokszzerű latomiák (óriási sziklagödrök) egykor úgylátszik foglyok és rabszolgák szállásai voltak. Ezekkel függenek össze a katakombák. Dionysios zsarnok híres füle (ma is csodálatos hangtűnemények helye), az ókori katakombák áldozati oltára, de kivált a romjaiban is nagyszerű görög színház maradványai. Itt egykor Aischylos klasszikus színműveit játszották (Kr. e. 456), sőt évente tavaszkor ma is a hellén műveltség legszebb alkotásait adják elő, olasz nyelven, de ókori jelmezekben.

Itt van végül az egykori temetőváros is a híres Archimedes sírhelyével, továbbá Szt. Pál apostolt látott, földbe leépült temploma (Ap. csel. 28, 12) S. Lucia temető-kápolnája, s bent a város közepén levő szép régiségi múzeumban a legszebb hellén pénzéremgyűjtemény.

A várostól délnek Agrigentóig (a görög Akragasig) Szicília déli vidékein át húzódik a vasút. Itt már az afrikai tenger partjain futunk, a sziget legtermékenyebb

vidékein, ahol már a hatalmas kénbányák és gyümölcsfarengetegek kezdődnek. Olykor messze délen, a tenger délibábján még az afrikai partokból kinyúló Cap Bon félszigetet is megláthatni.

Itt a déli Sziciliában magyar emlékünks is van, még pedig közel, a Vittoria állomás mellett. Az 1915—18. évi háborúban az olasz kormány ide küldte le az elfogott magyar hadifoglyokat a föld megművelésére. Az osztrák foglyokat is beleszámítva, mintegy 18 ezer hadifogoly élt itt évekig. Háború múltán, 1924-ben Magyarország derék testvér-barátai Mussolini kormányelnök pártfogásával Palermóban Parini lovag vezetése alatt az itt elhalt magyar hadifoglyok számára szép mauzoleumot emeltettek és abban a magyar csontokat összegyűjtve elhelyezték. A mauzoleumot 1927 május 25-én, a magyar kormány küldötte Balás György tábornok részvételével avatta föl a derék palermói társaság, az olasz nép hálájának jeléül, amelyet az 1861. évi »marsalai ezer« hős soraiban az olasz szabadságért elvérzett magyar katonákért magában Palermóban is oly nemes lovagiassággal örökítettek meg.

*

Syracusától északnak a tenger mellett Augusta nagyobb kikötővárost éri a vonat. A görög Xifonia volt a legrégebbi neve, de érdekességei jobbára a római kultúra nyomai. Egykor a délszaki római hajóhad kikötője volt, ma az olaszé.

Közvetlen utána balfelé mocsaras, dágványos, nádas,

kákás és sík terület terped. Neve ma Lentini. Tavasszal síkvizet is látni rajta, nyáron egész szunyogfelhőket és vízimadarakat. Ez alatt a posvány alatt fekszik az egykori híres *Leontinoi* hellén jóni város. Híres múltjából föl van jegyezve az is, hogy mint az egykori Katane (ma Catania) jón gyarmat és a hatalmas dór Syracusa szomszédja, hol azzal, hol ezzel szövetségelt, vagyis mint ma mondanánk »pendlizett«, amíg sorsa ezt is utól nem érte.

Valószínűleg a római uralom alatt került víz alá. Rideg maláriás vidék a gyönyörű délvidéki tenger-szegélyen. Jelenleg ez is Mussolini duce megváltó szavát várja.

Az Aetna tűzhegyéhez Catániánál, Szicília második szép fővárosánál ér a vonat. Itt a keleti partoknak minden földrajzi és éghajlati exotikuma együtt van.

A szép nagy várost és igen élénk kikötőjét szinte megdöbbentő fekete kövek közt éri el a vonat. Ezek már az óriási tűzhegy tengerig lefolyt lávamezei. Alapjai jórészt Catania déli külvárosának is.

Még a kikötő mólói is jórészt lávakövekből épültek. Az 1693. évi óriási kitörés lávaömlése leért eddig és mintegy 40 aetnamelléki város romlását és talán 100 ezer ember halálát okozta, holott az 1908 december 28-i

messinai nagy földrengés csak közel 98 ezer ember életébe és a szép Messina végpusztulásán kívül a kalabriai Reggio és néhány környékbeli város megrongálásába került.

Innen kezdve ismerkedik meg közelebbről az utazó a nagy tűzhegyet övező tenyészeti és tájrajzi szépségekkel, de az azokkal járó ellentmondásokkal is.

Az első az, hogy ez a nagy tűzhegy voltaképpen nem is csak egyetlen hegy, hanem egész tartomány. Közel 140-kilométeres körvasút övezi és az általa befogott területsík nem kisebb 1200 négyzetkilométernél. A tengerre néző keleti oldalán körülbelül 50 kilométer hosszan fut a tengerparti vasútvonal Taormináig dűsgazdag délszaki növényzet közt, a legszebb citrom és narancserdők, ligetek illatában.

Azonkívül jobbról-balról kaktusz, agave, karubifa, naspolya, gránátalma, pálma, fügefá. Vadontermő muskátlibokrok s a délszaki tenyészeti száz más csodája.

Ezen a vonalon a hat-hét holdnyi kert már nagybirtok, amiből úri módon meg lehet élni. Catania mögött pedig, a fekete lávamezők területén fekvő régi *Averno* és *Paderno* városokban terem Európa legédesebb narancsa, a legszebb olasz naspolya és a *limoncelli* nevű körteforma, nálunk is híres aetnai alma. Kijebb pedig a déli lejtő alatti laposabb földeken 10—15-holdas ültetvényeken érik a nap hevétől szinte feketére a gömbölyű szicíliai paradicsom, amit óriási üstökben főznek össze és fazékban szállítanak a hajókra tengeri élelmezés végett. Jó volna vele összepárosítani a jeles magyar tarhonyát is.

Maga *Catania* Messina 1908. évi katasztrófája óta Szicília második fővárosa és kikötője nagy forgalommal, szorgalmas, szintiszta szicíliai köznéppel, szép templomokkal, közintézetekkel, görög és római emlékekkel és rengeteg gyümölcsstermesztéssel, központja a zeneműíró Belliniről — e város szülöttjéről — elnevezett *Giardino Bellini*. Ormárol egész föntségében lehet szemlélni az Aetna kiemelkedő testét.

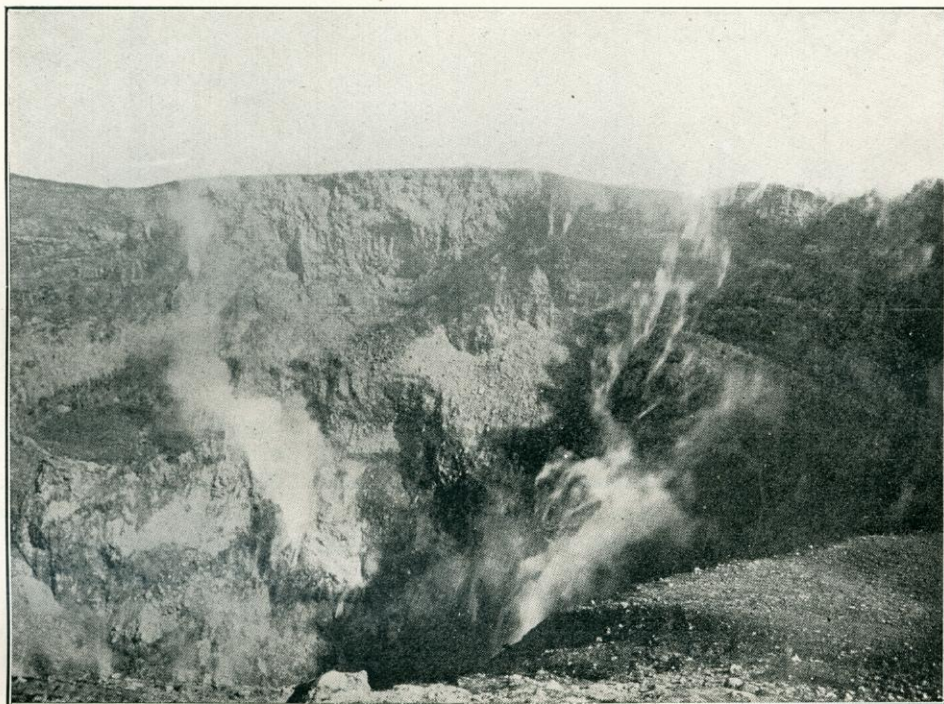
Az Aetna neve a görög *Aitné* (lángoló) szóból származik. A magyar honfoglalás első másfél évszázadával egybeeső szicíliai arab uralom óta a *Gebel* (hegy) szóval vegyest, itteni szójárásban a nép Mongibello-nak vagy röviden csak Montenak nevezi. A hellén hitrege szerint Chronos (Jupiter) az ellene föllázadt cyklopsokat, nevezetesen azok fejét Enkeladost (Typhoeost) is az Aetna alá zárta be örökre. Mormogásukat hallani még most is a mélységből.

A korábban bezárt őselemek, a *Gigászok* nem ide, hanem a lipári szigeteken Vulkán tűzhegyébe vannak berekesztve, a szelek istene, Aeolus pedig a szeleket tartja ugyanott a *Stromboli* tűzhányóban láncraverve és tetszése szerint eresztget ki olykor egyet a tengerekre.

Homerosz ösköltészetében, az Odyszeában az Aetna mint Polyphemos, az egyszemű óriás lakhelye szerepel (kétségkívül a tűzhegy főkráterének megszemélyesítésével), aki száz kisebb óriással (ezek a tűzhegy kisebb kráterei) itt uralkodik. Odyszeos itt Polyphemosnak még ezt az egy szemét is kiégeti álmában, mire az féktelen dühében a hegyből kitépett sziklákat dobálja utánuk a tengerre, de a hajókat vaktában nem találja el. Ezekről a sziklákról mindjárt több szó is lesz.

*

A hegy megmászása ma már, amikor a megfigyelő

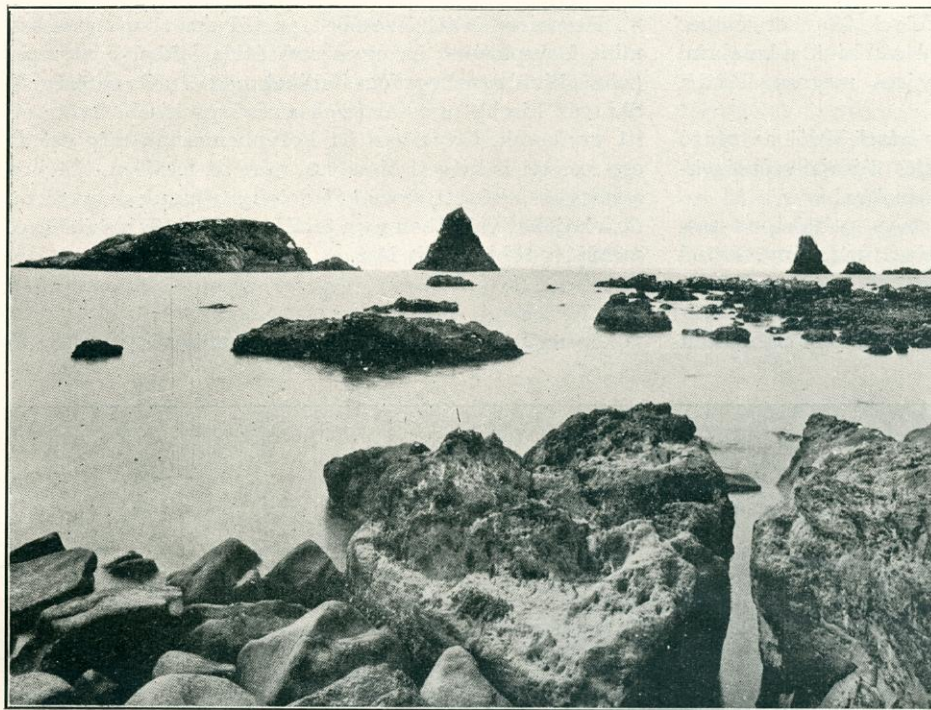

Az Aetna főkrátéré. G. Brogi felvétele.

állomásig autó-út is vezet, nem nagy földadat, de két napot így is lefoglal. A fél kilométernél is bővebb főkráter a kiemelkedő kúp tetején nyílik és alakját többször változtatja. A *valle del bove* (ökörvölgye) elnevezését a mélyéből olykor feltörő bögésforma hangból vette. A hegy magassága is változó. Az 1920. évi mérés szerint a tenger színétől 3274 méter magas és a főkráteren kívül már több mint 200 kisebb-nagyobb lávaömlesztő melléknyílása is van, amiből sűrűbben indul meg az olvadt lávafolyás. Maga a főkráter csak hamut, gőzt és tengersok kövecet (rapilli) lövel ki.

A hegy magasabb csúcsairól, kivált a hajnali órákban szinte hihetetlen távolságokra lehet látni. A tenger tükre onnan nézve fal gyanánt jelenik meg és csak megszokás árán kapja vissza igazi sík fekvését. Pár év óta a hegyre épült 18 kilométer hosszú autópályán a hegyre körülbelül feléig, 1800 méter magasra, autón is föl lehet jutni.

Az Aetna területének népe tipikus szicíliai. Különböző fajok összeolvadt vegyülete. Arcán, alakján, szójárásán, szokásain és dalain meglátszik a görög, római, bizánci, arab, spanyol és olasz népfajok nyoma. Korábbi banditaromantikájának Mussolini ugyan alaposan véget vetett a rablók irgalmatlan kipusztításával, de a vérbosszú

Polyphemos lávaszirtjei Acireale előtt. G. Brogi felvétele.

(vendetta), a hellévilág e hagyománya, még mindig megvan. Különös, de ez az ősrégi népjog jobban megőrzi a nép családjainak belső tisztaságát a legtökéletesebb kódexeknél is. Ennek itt egész irodalma is van.

A néperények közt is legszebb talán a szülőföldhöz való hű ragaszkodás. Hogy ebben a sziciliainak párja nincs, eléggé mutatja az, hogyha a hegy kitörései és gyakori mindent felperzselő lávafolyásai ki is úzik a környék népét falvaiból és városaiból, veszedelem multán meg-meg hűségesen visszatér maroknyi telkére és újraépíti házáat. A lávát pedig vasszorgalmával kivájjja, megtölti az út poráról összesöpörgetett termőfölddel és azon termesztí a környék legszebb gyümölcsét. Hogy ehhez a déli éghajlat istenadta segítsége is szükséges, az természetes.

A statisztikai tudomány csodái közé tartozik például, hogy ezen a veszedelmes területen aránylag sűrűbb a népesség, mint bárhol Európában. Így például most a csonka magyar földön négyzetkilométerenként már 96 lélek lakik, ami a francia föld sűrűségét is fölülmúlja. Ellenben az Aetna oldalain és tövében minden négyzetkilométerre 400 léleknél is több jut, a keleti szép oldalon, a termékeny Nicolosi vidékén pedig kerek 1200 lélek él meg ugyancsak négyzetkilométerenként. Itt az »egyket« még híréből sem ismerik.

*

Földünk emez érdekes területének keleti oldalán Cataniától északra haladva, a tűzhegy alsó szegélye és a tenger közé szoruló vonalon órahosszatt a földi paradicsomkert szépségei és bőségei közt halad a vonat.

Mindjárt jobb felől a tenger kék vizéből kiemelkedő láva-sziklák új regés emlékeket idéznek a vándor emlékezetébe. Itt több mint tíz városka és község neve viseli az Aci (áci) előnevet. Így: Acicastello, Acitrezza, Acibonaccio, Acicatena, Acifilippo, Acialcetta stb. Valamennyi közt ma *Acireale* a legnépesebb és legjobbmódú, magasabbra épült város. Utána *Riposto* híres

bortermő vidék az Aetna napsütötte oldalán. Vagy négyezer hold nagyszerű, nyári házakkal tarkított lávás hegyoldal, de dúsan termő szőlőkertekkel. Borát (rifosco) messze külföldre hordják szét a hajók.

Az Aci szó (görögül Akis, latinul Acis) hellén eredetű. Őstörténete a római Ovidius utána középkori írók verseinek kódébe van burkolva. Silvius Italicus (Punica XIV. 221) följegyzései szerint Acium volt a római neve s eredetileg alighanem pun (karthagoi, phoeniciai) nép gyarmata volt.

Őslegendája ide helyezte a világszép *Galathea* nimfa esetét.

A hesperidáknak ezt a szép teremtetését, Nereus és Doris lányát, amint a tenger fehér fodraival játszott, meglátta a rettenetes egyszemű Polyphemos óriás és

rögtön megszerette. De hiába, mivel a nimfa a kis patak mellett furulyázó szép Akis pásztorfiúnak adott előnyt. Erre az aetnai óriás a szegény Akist lávakövekkel agyonverte. (Ezek volnának a tengerből kimeredő parti lávasziklák.) Pozeidon a szép Galatheát itt is forrássá változtatta. Ezt a forrást a part alatt Mascali és Calatabiano közt, mint ritkaságot ma is mutogatják.

A kép teljessége végett tegyük hozzá, hogy a pásztor-dalok és idillek kedves költészetének ősforrása is éppen Szicilia földjén van. Ez az édesen naiv költői műfaj is a sziciliai föld édes termése. Ma viláfgforgalmi cikk.

Vergilius is megállítja itt Ausoniát (Itáliát) kereső Aeneast és hajós népét, de ezek már — végre! — megvakítják az undok óriást és kődobásai elől Afrika felé menekülnek el.

Ezeket a lávaszirteket olaszul *jaragioni* névvel, vagy írásban a »ciklopok szirtjei« (Isole dei Ciclopi) néven tisztelik. Mint földtani különösségek is helytállanak magukért. Az első az Acicastello 70 méter magas szirtje, a tetején normannkori (XII. század) kastély áll. Nagyobb nevezetesség az utána következő bazalt sziklatömeg, mely mintha szépen kifaragott bazalt-oszlopokból volna összeépítve, még pedig stílusos meredek obeliszk-csodává. A tűz és a víz művészkedése alkotta ilyen széppé.

*

A nagy tűzhegy keleti lejtője a *Fiume Freddo* (Hűvös folyó) nagy szakadékánál végződik, ami még most is tartja 1000 éves arab *Alcantara* nevét. Ez a nagy völgynyílás az Aetna meredekebb északi határa, Randazzo középkori városkával. Egykor a Kalkidikei hellének Naxosgyarmata volt. Ma citrom-, narancs- és olajfakertek rengetege borítja a folyó torkolatának kavicsmedrét. Naxosnak egyetlen oszloptöredéken kívül nyoma sincs többé.

*

Túl, a hegylánc elején áll Naxos testvérgyarmata: *Taormina*. Szintén kalkidikei telepítés. Ezeréves álma után világhírré ébredt gyönyörű Hamupüppöke. Hírverés nem előzte meg és mégis tódulnak ide a természet forrószívű barátai, de a gyógyulásért epedő betegek is.

Neve a görög mytilosz koráig visszanyúlik. A *Taurus* bikát jelent. A mykenei kor szörnyű állatának a neve. Kréta szigete félig ember, félig bika zsarnokának a neve: *Minotaurusz*.

Ki ne ismerné leányának, Ariadnének, a szabadító Theseus hősnék és a labirinthosnak az ősidők mítoszában elvesző történetét!? Itt Taorminában a krétai zsarnok neve csodálatosan megmaradt, de hogy miért *megjorította*, az titok. Annyit mégis szabad megérteni belőle, hogy e bájosan-erős kétszáz méter magas kősziklatetőre épített várost legősibb korában a hellén dórok bírták. Mondája ugyanarra vall, amire Syracuse ősmondái.

Vasúti állomása lent van, a tengerparton, hatalmas természetes sziklafal alján és *Giardini* (kertek) a neve. Innen ma már aszfaltozott út kígyózik föl a hírneves hegyi városba, de jómagam előbb a kis kék barlangjáról nevezetes *Isola Bellának* és a *Mazzaro* kedves kis öblének, Taormina fürdőhelyének akartam jónapot mondani.

Mesészép vasárnapi délelőtt. A tengervíz csillog. A nap melegít és ragyog. Az út szélén egy vidám kis ostériában leányok dalolnak. A naphoz van címezve. Az utasokat kint ez a fölrás így hívogatja:

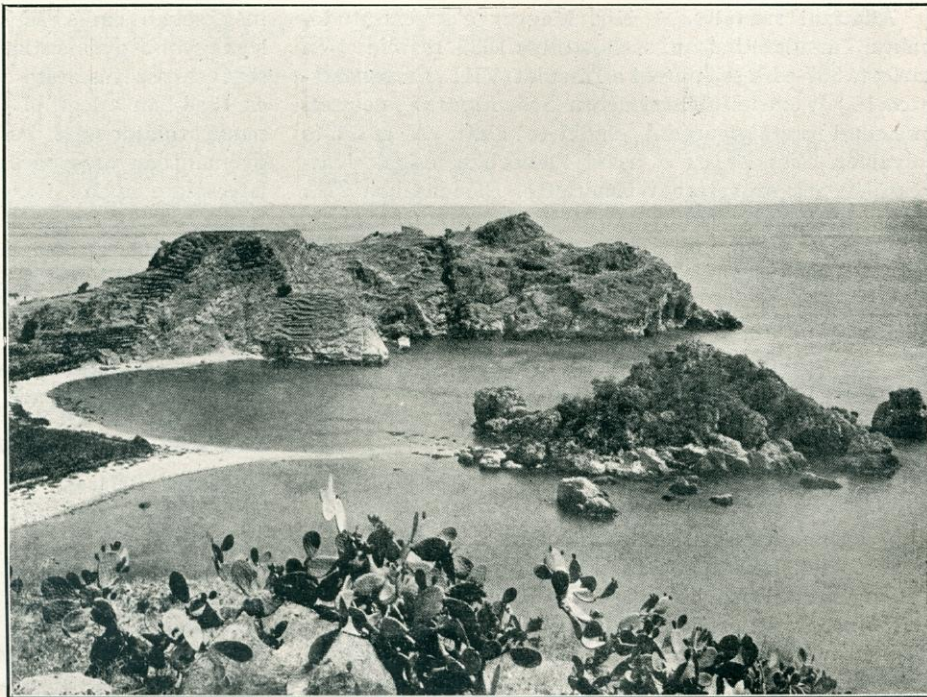
Al Sole che splende
Buon vino si vende.
Venite pronti,
Prima che tramonti.

Magyarul:

A fényes napnál
Jó bort ihatnál.
Jer hát be gyorsan,
Míg a nap fönt van.

Lent a kedves kis öbölben nimfák fürdenek. Hótestük meg-megcsillan a kék tengervízben és dalos társaság evez fehér csónakon a galamboklakta kis kék barlang felé... Mögöttem pedig fölülről udvarlóik kíséretében vidám csevegéssel hotel-nimfák érkeznek máltai selyembugyogóban...

— Isten veled Hellasz!

Taormina tengerpartja; Isola Bella és Mazzaro. G. Brogi felvétele.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Állattani szakülés. A Kir. Magyar Természettudományi Társulat állattani szakosztálya 1935 február 1-én tartotta 356-odik szakülését a Társulat (VIII., Eszterházy-utca 16.) I. emeleti üléstermében *Soós Lajos dr.*, nemzeti múzeumi osztályigazgató elnökle alatt. Napirend előtt elnök a szakosztály nevében őszinte, mély részvétét fejezte ki *Entz Géza dr.* alelnöknek az öt ért családi gyász alkalmával. A szakülés folyamán *Unger Emil dr.* hat különböző nagyságú magyar- vagy Petényimárnát (*Barbus Petényii Heck.*) mutatott be, amelyeket 1934 szeptember 30-án *Vasvári Miklós dr.* a Pilismarót melletti Malompatakból gyűjtött. Előadónak a hat példányon végzett vizsgálatai megerősítik azt az újabb nézetet, amely szerint a *Barbus Petényii* nem önálló faj, hanem *Berg*, *Karaman* és *Koller* szerint a *Barbus meridionalis Risso* nevű középtengeri — mediterrán — márnafaj alfajának kell tartani. Ha *Hankó Béla dr.* teljesen elfogadható magyarázatai szerint a Petényi-márna nem is alakulhatott ki a *Barbus meridionalis*-ból, ettől számszerűen meghatározott bélyegek még sem különítik el. A megvizsgált pilismaróti példányok pikkelyképlete legtöbb esetben még azt a csekély különbséget sem mutatja, amelyet *Karaman* és *Koller* a két alak között megállapított. Elnök hozzászólása után *Szelényi Gusztáv dr.* a Magyar Nemzeti Múzeum *Lagynodes*-anyagának (hártýásszárnyúak csoportja) feldolgozásával kapcsolatos eredményekről számolt be. Végül *Kormos Tivadar dr.* tüzetesen ismertette az általa 1930-ban leírt kihalt gyöngyfogó-cickányt (*Sorex margaritodon Korm.*) és annak alkalmazkodási típusát, vonatkozással az alkalmazkodás általános kérdéseire. Előadásához *Entz Géza dr.*, *Kleiner Endre dr.*, *Vasvári Miklós dr.*, *Szilády Zoltán dr.*, *Mödlinger Gusztáv dr.* és *Dorning Henrik dr.* fűztek megjegyzéseket. A szakülést barátságos összejövetel követte a Posch-féle vendéglőben. *Szalay László dr.*

Állattani szakülés. A Kir. Magyar Természettudományi Társulat állattani szakosztálya 1935. március 1-én tartotta 357-edik szakülését a Társulat (VIII., Eszterházy-utca 16.) I. emeleti üléstermében *Soós Lajos dr.*, nemzeti múzeumi osztályigazgató elnökelete alatt. A szakülés folyamán *Soós Árpád* a hazai Planorbida csigák ivarkészülékének szövettanát ismertette. Előadásához *Tóth László dr.* és elnök szólott hozzá. Utána *Szelényi Gusztáv dr.* a *Synarsis Först.* nem (hártvászszárnyúak csoportja) magyar képviselőivel foglalkozott és bemutatta a tudományra is új három tagját: *S. Xanthothorax*, *S. Birói* és *S. brachyptera*. Mind a három a Magy. Nemzeti Múzeum tulajdona. Majd *Kolosváry Gábor dr.* a pókfélé állatok törzsejlődéstanát vázolta *P. P. Iwanoff* kutatásainak eredményei alapján. Végül *Kesselyák Adorján dr.* »A szemlencse regeneratio kiváltó tényezői« című előadását tartotta meg. A szakülést barátságos összejövetel követte a Posch-féle vendéglőben. *Szalay László dr.*

A gyémánttermelés. Mint mindennek, a gyémántnak is az ősidők homályába nyúlik vissza a története. Az első gyémánt, amely magára vonta a világ figyelmét, a *Kohinoor* volt, ezt indiai mondák szerint Masulipatam vidékén a Godavery medrében ötezer év előtt találták. Eredetileg 186 karátot nyomott, de indiai gazdái, a kihalt Vikramadityák, majd India hódítói még nem gyönyörködhetek igazi szépségében, mert csak akkor köszörültették mai alakjára, amikor az angolok elfoglalták Indiát, elvették a lahorei király minden kincsét s a híres gyémántot 1850-ben Viktória királynőnek ajándékozták. A királynő 1852-ben a világ legjobb gyémántköszörűsét Amszterdamból Londonba hívatta és 80 karát feláldozásával a régi fényes kőből tündöklő brilliánst csiszoltatott. Indiában a Dekán-fennsík keleti oldalán vannak a gyémántbányák, onnan került ki a 340-karátos *Nizam*, a 280-karátos *Nagy Mogul*, a 195-karátos *Orlov*, a 137-karátos *Régens* és a 133 -karátos *Firenze*. A XVIII. században az indiai gyémántmezőnek az Újvilágban versenytársa támadt. Kóborló aranyásók Sao Paulo, Rio de Janeiro és Minas Geraes braziliai tartományokban fényes kövekre akadtak, amelyeket a kormányzóknak ajándékoztak. A kormányzó a köveket királynának küldte vizsgálatra. A liszaboni udvar a braziliai gyémántmezők titkát 1729-ben árulta el. Ez a hír egyrészt nagy népirádatot vonzott Braziliába, másrészt annyira megrendítette az európai gyémánttözsédét, hogy a gyémánt ára 75 százalékkal esett. Majdnem másfél század alatt 13 millió karát — 26 mázsa — gyémánt került elő a braziliai gyémántmezőkről, de csupa apró kő, 80 százaléka még az egy karátot sem érte el. Fejedelmi, vagyis 100 karátnál súlyosabb csak egy volt közöttük, a 125-karátos *Dél Csillaga*, amely Indiába került. A múlt század második felében Délafrika vette át a vezető szerepet a gyémánttermelésben. A búr *Jacobs* gazda gyermekei 1867-ben az Oranje folyó hordalékában csillogó kavicsot találtak. *O'Reilly*, struccvadász ezt magához vette s amikor eladta a kormányzóknak, kiderült, hogy Délafrika földje gyémántot rejt. A délafrikai gyémántbányák Kimberley környékén és Pretoriától keletre vannak. Délafrikában ezekben az időkben csak egy fejedelmi gyémántot találtak, a 120-karátos *Stewart*-ot. Később Afrika más részeiben is fedeztek fel gyémántmezőket s ma a világnak főképpen Afrika szállít gyémántot. A múlt század 70-es éveiben a gyémántbányák csödbe kerültek, mert a főként a szerencsés véletlenre számító rendszertelen termelés nem járt haszonnal. Ekkor *Rhodes Cecil*, akinek nevére

még sokan emlékeznek s akit bátran nevezhetünk a legnagyobb gyémántkalandornak, a *Rotschild*-cég segítségével összevásárolta a csödbe jutott gyémántbányákat és 1888-ban a legtöbb gyémántbánya a De Beers Compagnie tulajdonába került. Ez rendszert teremtett a gyémántbányászatban s a gyémántmosást olyan tökéletességre emelte, hogy a legkisebb szemecske sem vész többé kárba. A fejedelmi gyémántoknak ma már nincsen kereskedelmi értéke. Amikor Afrikában 1905-ben előkerült a 3024-karátos *Cullinan*, odaajándékozták *VII. Eduárd* angol királynak, aki a legnagyobb fejedelmi gyémántot csiszoltatta belőle. *Rapaics R.*

K Ö N Y V E K R Ő L

Hankó Béla dr.: *A magyar ló eredete.* Közlemények a debreceni Tisza István-tudományegyetem állattani intézetéből. 23. szám. Debrecen, 1935.

Hankó Béla 24-oldalas alapos tanulmányban foglalkozik a magyar ló eredetével. Tanulmányának alapja honfoglaláskori ősmagyar sírokból előkerült kilenc lókoponya volt éspedig Jánosszállásról, Nagylókról, Kecs-kemétről, Kőbányáról és Komáromból. Ezenkívül szerző a deszki avar sírleletet is tanulmányozta. Munkájának első fejezetében igen ügyesen foglalja össze a ló törzsejlődését. Részletesen ismerteti az ázsiai vadlovakat és megállapítja, hogy kétféle vadló, a hosszúfejű, közép-termetű pusztai ló, a taki és a rövidfejű könnyű, és kis vagy alig közép nagyságú erdei ló vagy tarpán lehetett alkalmas arra, hogy az ember közülök válassza a szelídítésre alkalmas anyagot. A legrégebb házilovak ismeretése után a nagyfejű lovak és a kisfejű lovak csoportjával foglalkozik részletesebben. Érdekes, hogy a kisfejű lovak csoportjába csupa olyan ló tartozott és tartozik, amelynek koponyája a tarpánkoponya jellemvonásaival megegyezik. Külön fejezetben foglalkozik a szerző a magyar emberrel és a lovával azért, hogy felvetesse a kérdést, vajjon a déloroszországi vadlónak, a tarpánnak ivadékain száguldottak be eleink mai hazánkba, vagy pedig az ázsiai vadlónak, a takinak a hátán? A kérdésre felel is a szerző a vizsgált anyag részletes ismertetése után. Ezek szerint eleink lova határozottan koponyalkatában egészen közel állt a tarpánhoz (*Equus caballus Gmelini*), majdnem tisztavérű tarpánfajta volt, amelybe azonban régebben egy kis taki-vér is keveredett; ennek nyoma a honfoglaláskori lókoponyákon még kimutatható. Annál fontosabb *Hankó*-nak ez a megállapítása, mert az osztrák szerzők szerint a honfoglaló magyarok lova ázsiai vadló vagy taki volt. *Hankó* igen becses vizsgálatainak helyességét az osztrák *Antonius* is elismerte, aki pedig egyik leghíresebb ismerője és tudományos szakértője a lovaknak.

Milyen volt honfoglaló eleink lova?

»Aránylag széles homlokú, kis- és szárazfejű, tüzes szemű, szárazcsánkú és acélosinú, eleven, tüzes és átlag csak 140 centiméter marmagasságú állatok voltak, amelyek főleg vágatva jártak. Istállót sohasem láttak és hideget, meleget, esőt és szélvihart egyaránt jól tűrtek. Ritkán feküdtek, állva aludtak. Fekete sörényük lobbogott a szélben. Színük sokféle volt, de jórészüik egérszínű, illetve patkányszőrű lehetett, fehér hassal és széles, fekete hátszízajással, fekete sörénnyel és farokkal.

Hankó rendkívül becses tanulmányát egy tábla fénykép és négy táblázat egészíti ki. A munka határozott értéke a magyar állattani irodalomnak. **Éhik**

ÁLLATKERTI SÉTÁK.

Írta : Nadler Herbert.

Berlin, Halle, Hamburg-Stellingen, Düsseldorf, Frankfurt, München-Hellbrunn és Wien-Schönbrunn; ezek voltak ez év február havában tanulmányi utazásom főbb állomásai.

A Föld különböző tájairól összehordott, a nagyon különböző éghajlatokból származó és sokféle életkörülményekhez szokott állatok fogságban tartásának, ketrecekben, kerítésekben, kalitkákban, röpdékben, akváriumokban, terráriumokban, szabad ég alatt vagy épületekben való elhelyezésének, gondozásának, élelmezésének módja és szaporodásának előmozdítása, vagyis általában az állatkert igazgatása — és pedig ennek nemcsak a tudományos, az állattani, hanem az üzleti része is — külön tudomány, egy nagy, különleges tanulmány tárgya, az állatkertész feladatainak, kutatásainak bizonyára véget nem érő sora. Erre a mesterségre nem tanintézetek és bizonyítványok képesítenek, hanem egyéb egyéni tulajdonságokon és szellemi képességeken felül főképen az állatkertész saját és kartársainak tapasztalatai, a gyakorlatból vett tanulságok.

Az állatkertészek tehát egymástól is tanulnak, egymás tapasztalatait okulnak és elismeréssel említem meg, hogy ebben az aránylag kevéstagú céhben nagy az együttérzés, a kölcsönös megbecsülés és az egymás támogatására, segítségére való készség. A német kartársak évente többször meglátogatják egymást, hogy tapasztalataikat, megfigyeléseiket és új ötleteiket egymással közöljék, sőt évente egyszer, rendszerint a nyári fődíny után, megrendezik a középeurópai állatkerti igazgatók háromnapos gyűlését. Ilyen gyűlés már Budapesten is volt és reméljük, hogy lesz is még. Hiszen ezek az együttes megbeszélések, amelyek gyakran érdekes és tanulságos vitákká fejlődnek, az állatkerti vezetők okulását eredményezik és közvetve az intézménynek hasznára vannak.

Utazásom célja is az volt, hogy német kartársaimmal állatkerti kérdésekről tanácskozzam és megnézzem, miképpen oldott meg egyik-másik a maga kertjében bizonyos feladatokat.

A »feladat« fogalmának ebben a vonatkozásában sokkal több a tárgya és tágabb a tere, mint ahogyan az avatatlan ember azt gondolná. Ide tartozik az állatházaknak és istállóknak az égitájak szerint való elhelyezése, szerkezete, méretei, beosztása, világítása, fűtő-, szellőztető-, takarító- és szagtalanító-berendezése, levegőjének téli-nyári hőmérséklete és párateltsége, megépítésének és fenntartásának költsége, a külső és belső ketrecek méretei és elhelyezése, a külső kifutók elkerítésének módja, a kerítések, rácsozatok, vashuzalhálók anyaga, sűrűsége, ellenálló képessége, az állatok egészségügye, ragályos betegségek terjedésének megakadályozása, élősdiek, férgek, egerek és patkányok irtása, az állatok helyes és gazdaságos élelmezése, a takarmányfélék kiválasztása és beszerzése, az étrend megállapítása, az élelem adagolása, az állatok, növények és berendezési tárgyak megvédése egyes látogatóknak csintalanságból vagy rosszindulatból eredő kártevéséi ellen, személyzeti kérdések, alkalmazottak munkabeosztása, munkaköre és munkaideje, a közönség kiszolgálása, igényeinek kielégítése, a kert látogatottságának fokozása, üzleti vállalkozások, hirdetési ügyek ..., nem folytatom, mert nagysokára

érnék a sok feladat felsorolásának végére, ha ugyan a végére lehet érni.

Február havában jártam az említett külföldi állatkertekben, amikor itthon a hőmérő fagypontra 15—20 C. fokot mutatott, Németországban pedig hol havazott, hol eső esett, s a hőmérséklet többnyire fagypontra vagy egy-két fokkal alatta vagy fölötte volt. Az időjárás tehát nem volt éppen sétálásra való, annál tanulságosabb volt azonban állatkerti kérdésekkel kapcsolatban. Mert nyáron, meleg időben a melegégővi állatok is bárhol, akár szabad levegőn, akár fűtetlen épületekben jól megvannak, legfeljebb a meleget bajosan vagy sehogysem tűrő és csakis friss tengeri hallal táplálkozó pingvinek elhelyezése és élelmezése okoz gondot. Ellenben télen a fogságban tartott állatok kezeléséhez sok megfontolás, gyakorlati ismeret és tapasztalat kell, sőt az a kételyeknek, a kísérletezésnek és a kockázatnak sincs híján. Kérdés például, hogy a melegégővi állatok közül melyiket és mennyire kell a hidegtől, hótól és fagytól óvni, melyiket kell állandóan fűtött épületben tartani, hányfokos legyen az állatházakban a különböző fajok számára a hőmérséklet, melyik állatot célszerű télen is egy-két órára, esetleg félnapra vagy egész napra szabad levegőre ereszteni, melyik állatfaj hajlamos arra, hogy éghajlatunkhoz alkalmazkodjék és mennyire lehet a különböző állatfajokat erre az alkalmazkodásra szorítani.

Ezek között az érdekes kérdések között olyan is akad, amelyben még a szakemberek sincsenek egy véleményen; ezenfelül a megoldásban, az állatokkal való elbánásban még különbséget okoz a kartársak kisebb-nagyobb függetlensége, felelősséggel tartozása és egyéni óvatossága vagy merészsége a kísérletezésben, a kockázat vállalásában.

A zsiráfot például általában óvják a téli hidegtől, a megfázástól, márcsak azért is, mert a legértékesebb állatok egyike. A budapesti állatkert számára öt évvel ezelőtt negyvenezer pengőért vásárolt két zsiráfot egész télen, öszutótól kitavaszkodásig, a fűtött épület belsejében tartjuk, ahol a hőmérséklet állandóan 16 C. fok. Nehány külföldi állatkertben is hasonló elbánásban részesítik a zsiráfokat. De Berlinben, Frankfurtban és Hellbrunnban télen is kieresztik őket naponta félóra vagy egyóra szabad levegőre, bármilyen hidegben, ha nem fúj nagyon a szél s ha nem esik hideg eső. A berlini zsiráfháznak azonban erre a célra széles ereszt alatti tágas előtere van, s ennek aljára vastagon szalmát szórnak. Ezeknek az állatoknak magas vételárát tekintve, nem igen merném ezt a példát követni, mert túl nagy az anyagi kockázat. Ha egyik zsiráfunk netán tüdőgyulladásban elpusztulna, bajosan tudnánk 15.000 márkát egy másik zsiráf vásárlására fordítani, nem is szólva a Nemzeti Bank deviza-osztályáról, az átutalás nehézségeiről és akadályairól.

Viszont a kertben verebek módjára szabadon röpködő barátpapagájokon felül — ezekről lejjebb még szó esik — nem láttam a berlini állatkertben külső ketrecekben vagy általában szabad levegőn meleg éghajlathoz szokott más madarat, csak az emut. A flamingók például a gázlómadarak fűtött épületében telelnek, akárcsak a budapesti állatkert flamingói. Ezek is a melegégővi és vándor viziszárnyasok teletetőházában töltik a telet.

Ennek éppen az ellenkezőjét láttam Düsseldorfban, majd a München melletti Hellabrunnban. Düsseldorfban a pávadarúk pusztá, havas gyepen sétáltak és nincs más búvóhelyük, csak egy háromoldalas, nyitott kis fabódé. Hellabrunnban meg a flamingók télen-nyáron, éjjel-nappal szabad ég alatt bármi búvóhely, védelem és takarás híján vannak.

A hellabrunni állatkerten széles patak folyik át. Ennek vize annyira sodor, hogy sohasem fagy be. A patak medrét egy helyen kiszélesítették, az öblöt sodrony-

Barátpapagájok fészekbogyójukon a berlini állatkertben. *Elje Schneider* felvétele.

hálóval elkerítették, s ebben a pataköbölben és a hozzátartozó parton tanyáznak a flamingók. Télen is nap-hosszatt a jéghideg vízben álldogálnak, lépegetnek, tollászkodnak. Állóvízben bizonyára elfagyna a lábuk, de a folyton gyorsan mozgó vízben erre még nem volt eset. Ebben az állatkertben más melegéövi madarak is kénytelenek a téli hideg időjárást elviselni. A patak körül nilusi-ludak gyülekeznek, s a hódok sodronyhálóval körülkerített tavát és ennek partját a japáni mandarin-récék tarka csapata népesíti be. Oszlopra szerelt nagy táblán felírás hirdeti, hogy az ötven mandarin-récét *Hitler Adolf* ajándékozta a hellabrunni állatkertnek. Mindezek a madarak természetesen útrakelnének és melegebb tájakra vonulnának, ha félszárnyukat meg nem csonkították volna. Az egyik oldalon csak az utolsó szárnyizületük hiányzik — amit az avatatlan ember észre sem vesz — de ez a kis csonkaság megakadályozza őket abban, hogy nagyot repüljenek.

Az imént röviden szóba kerültek a barátpapagájok. Ezek, a közismert hullámospapagájoknál kissé nagyobb és sötétebbzöld, barnafejű, élénk madarak Berlinben, Frankfurtban és Hellabrunnban az állatkertben szabadon élnek, jól tenyésznek, úgyszólván meghonosodtak. Szökésüktől nem kell tartani. Viselkedésük csaknem a méhekére emlékeztet. Valami boglyyszerű nagy alkotmány, amelyet félszekérrel való vékony ágakból, gallyakból magasan a

fán építenek meg, közös lakó-, búvó- és fészkelőhelyük. A rejtett »röplyukak«-ból kisurranva, gyorsan elszállnak, majd hasonló mód hirtelen visszakerülve, besurrannak a fán sötétlő gallyrakásba. Ennek a madárépfítménynek szilárdságára jellemző dolgot meséltek Berlinben. Volt ott egyszer olyan szélvihar, amely fákat kidöntött és épületeket megrongált, de a barátpapagájok fészekbogyájában nem tudott kárt tenni.

Azon leszünk, hogy ezeket a kedves madarakat még ezidén a budapesti állatkertben is megtelepítsük.

A melegéövi madarak közül általában a papagájok bírják legjobban téli időjárásunkat. Schönbrunnban sok külső madárröpdében láttam februárban is papagájokat, sőt vannak papagájfajok, amelyek fagyos időben a hóban hancurozva, mintha könnyebben és vígabban viselnék el a legzordabb hideget néhány hazai madárnál és baromfiifélnél. A budapesti állatkertben a kedves, fürge, kis hullámospapagájok madárházi külső és belső röpdéjük között szabadon röpködnek ide-oda és télen is legalább annyi időt töltenek szabad levegőn, mint a ház belsejében, sőt volt rá eset, hogy fagypon alatt 10 C. fokos hidegben külső röpdéjükben fészkeltek.

Az idegen földrészekről származó és más éghajlathoz szokott állatok alkalmazkodóképességének és nálunk honosításra alkalmasságának egyik szembeötlő példája

az indiai kecskeantilop. Ha saját vadászterületem volna vagy valami nagy vadaskertnek volnék a gazdája, ezzel az őznagyságú, kecses állatfajjal gazdagítanám vadállományomat. Hiszem, hogy telepítése éppolyan eredményes lenne, mint ahogyan a muflont sikerült nálunk meghonosítani. A fehérhasú és félig fehér lábú, teste többi részén sötét-, csaknem feketésbarna baknak sűrűn rovátkás és csavarosan fejlődő, félmétert meghaladó szarva szép vadásztrofea lenne. Zsemlyeszínű sutája évente kétszer ellik egy-két gidát, tehát sokkal szaporább az őznél. Budapesten csak azért tartjuk a kecskeantilopokat a zsiráfházban és a hozzátartozó egyik kifutóban, mert egyelőre még nincs számukra más, alkalmasabb helyünk. Hamburgban, a fiatal *Hagenbeck Károly* lakásához tartozó nagykiterjedésű magánkertben egy csapat kecskeantilop télen-nyáron állandóan szabad ég alatt van. Nincs szükségük külön védelemre, búvóhelyre, mint amelyet őzeink és szarvasaink az erdő bozótosaiban vagy a vágások sűrűségeiben találnak. Hasonlóképpen tartják a kecskeantilopokat Hellabrunnban is nagy társas kifutóban, állandóan szabad téren.

Régi állatkerti vezetők nagyon elkényeztették az állatokat és azt hitték, hogy a melegéövi állatok legfőbb életszükséglete a meleg. Télen az állatházakat általában túlfűtötték és lakóikat minden hőszülledéstől annyira féltették, hogy még az épületek szellőztetését is elhanya-

golták. Inkább eltűrték a bűzös, rossz, de meleg levegőt, mint télen egy nyitott ablakot a rajta beáramló friss, hűvös levegővel.

Már nem tudom, kinek a tollából származott az a szakdolgozat, amelyben valaki az emberszabású majmok fogságban tartásának feladatát tárgyalta és ennek helyes megoldásáról mondott véleményt. Valamikor régen olvastam, de jól emlékszem a tartalmára. A cikkíró úgy érvelt, hogy az emberszabású majmok szervezete a forróégyévi őserdők meleg és páradús levegőjéhez idomult és nem bírja nyáron is hűvös, télen pedig hideg éghajlatunkat és száraz levegőnket. Ebben látja az okát annak, hogy az emberszabású majmok nálunk nem bírják sokáig a fogságot és három-négy éven belül elpusztulnak, tehát javasolja, hogy számukra külön elrekesztett és fűtött épületrészben, télen-nyáron egyenletesen meleg és párával telített levegőben tartassanak.

Ebben az elgondolásban azonban sok a tévedés.

Csak az évszázadok óta nemzedékről-nemzedékre házakban, kőfalak között, többnyire elhasznált szoba-levégőben élő »művelt« ember bírja aránylag sokáig a rossz levegőt és nem pusztul el hamarosan friss levegő híján. A tiszta szabadlevegőhöz szokott, edzett cigány már nem bírja sokáig a szoba-levégőt és ha belekényszerítik, egy-két év múltán elpusztul. Minden zárt helyiség, minden istálló a gümőkór fészke! Angliában azért olyan egészséges a marha, mert télen-nyáron, éjjel-nappal a legelőn van. És biztos, hogy még az emberszabású majmoknak is fontosabb a tiszta, friss levegő az egyenletes melegnél, nedvességnél és — csak a tudálatos ember elképzelésében nélkülözhetetlen — egyéb élet-szükségleteknél.

Stellingenben *Hagenbeck*-nek van egy erős, fejlett hím csimpánza, amelyet télen is naponta egy-egy órára kieresztenek külső ketrecébe. Egyáltalán nem árt meg neki. HellaBrunnban az orángután és a csimpánzokat télen is mindaddig, amíg a hőmérséklet nem száll le fagypontra alá, s ha nem fúj erősen a szél, ugyancsak naponta egy-egy órára kieresztik szabad levegőre.

Berlinben más a felfogás, ott az emberszabású majmok télen nem járhatnak ki külső ketrecükbe. A hét éve épült berlini majomház azonban olyan hatalmas, tágas, jól szellőztetett épület, hogy a majmok ennek az intézkedésnek nem vallják kárát. Csaknem minden más fajhoz tartozó majom azonban ott is — mint minden helyesen vezetett állatkertben — a csapóajtókon és közlekedő folyosókon át egész télen bármikor kimehet a szabad levegőre és tetszése szerint akár egész nap is kint maradhat külső ketrecében. Ez alól csak kevés a kivétel. Vannak olyan kényes kis majmok — amilyen például a sárgamókusmajom és a kis oroszlán-majmocska — amelyeket

minden állatkertben minden időben valami épület belsejében, mérsékelten fűtött szoba-levégőben tartanak. Viszont olyan majom is van, amely még a téli éjszakákat is szabad levegőn tölti. Schönbrunnban például a piros-pofájú-makákót és a berbermajmot télen még éjjel sem eresztik be a majomház fűtött belsejébe.

A berlini majomházban, amely a mi pálmaházunknál nagyobb, de ehhez hasonlóan világos épület, az emberszabású majmoknak nagyon tágas belső és külső ketrecük van. A csimpánz, a gorilla és az orángután-család termé-

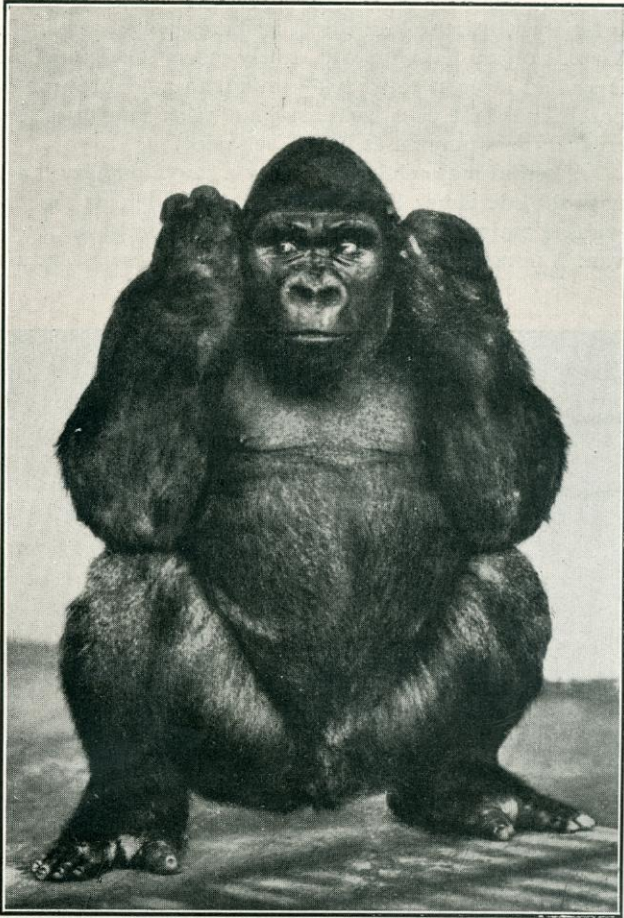

Kecskeantilopok a hellabrunni állatkertben.

szetesen egész nyáron nappal külső ketrecében van, s ha úgy tetszik, sütkérezhet a napon. Egyáltalán nem féltik a nyári szárazságtól.

Biztos, hogy a majmoknak általában inkább páratelt, mint száraz levegő való. A berlini pompás majomházban, amelynek csaknem egész teteje csupa üveg, ezt úgy oldották meg, hogy az épületben hosszatt közepén, szabadon a földre, kis pálmaligeteket ültettek, körülötte pedig és mindenütt, ahol a közönség jár-kel, semmi padló sincsen, csak a pusztára szórt aprószemű kavics. A föld öntözésével, a délszaki növények lombjának gyakori permetezésével és a folytonos szellőztetéssel a majomház csarnokszerű belsejében mindig friss, párás, üdítő levegőt teremtenek.

Ebben az épületben harminchárom fajhoz tartozó vagy kétszáz majom él. Legtekintélyesebb lakója a gorilla. Ez a valóban csodálatos, szinte megrökönyödést keltő, hatalmas majom az európai összes állatkertnek legérdekesebb és legértékesebb állata. Értékét egyébként bajos lenne megállapítani, hiszen nincsen párja Európában és nem hiszem, hogy 100.000 pengőért meg lehetne vásárolni. Amikor hét évvel ezelőtt a berlini állatkertbe került, még ölbe vették, becézték, súlya akkor még csak 15 kiló volt. Most, hét év múltán, ez a félelmetes, szürke-bolyhos óriás 250 kilót nyom. Egyetlen ütésével vagy csak egy erélyes markolásával meg tudná az embert

A berlini óriás gorilla. Fénykép a berlini állatkert képtárából.

ölni. De nem rosszindulatú állat. Ápolója jól nevelte és most is bejár hozzá ketrecébe, csak úgy, mint minden más majomhoz.

Ehelyütt közbevetve meg akarok emlékezni a német állatápolókról. Közöttük néhány kiváló emberrel ismerkedtem meg, aki hivatásának valósággal a magaslatán áll, s akinek foglalkozása nemcsak kenyérkeresete, hanem szenvedélye is. Ezek az emberek nemcsak istálló-munkát végeznek, hanem az állatokat szelidítik, tanítják. De nem csintalanságra, pajkosságra szoktatják, nem bosszantják őket és nem kötekednek velük, nem pályáznak a közönség tudatlan részének olcsó elismerésére, kacagására, hanem céltudatos nevelési, oktatási módszerrel, komoly, szigorú, de jóságos bánásmóddal megbarátkoznak velük és szellemi fölényükkel uralkodnak rajtuk. Olyan állatápoló Németország tizenöt állatkertjében talán egy sincsen, aki nem jár be a legnagyobb majmok ketrecébe és nem tartja őket ott féken. Hadd mondjak el róluk egy-két magamlátta jelenetet:

A berlini híngorilla lakótársa egy jól fejlett nőstény csimpánz. Egyik délután éppen ketrecük előtt álldogáltam, amikor az ápoló csak egy kis pálcával a kezében bement hozzájuk, rászólt a csimpánzra és odaparancsolta egy kis asztalra. Az ápoló elővett egy kis üveget és csepegtetőt és a csimpánz szemébe valami orvosságot csepegtetett. A majomnak nem tetszett a dolog, látszott rajta, hogy nem szívesen tűri, de nem ellenkezett, szót fogadott.

Kedves kalandom volt a frankfurti egyik majomházban. Ott ugyanis két majomház van, az egyik régi,

a másik két éve épült, de mind a kettő a majmoknak nagyon alkalmas, célszerűen megtervezett lakóháza. Miután a rokonszenves, értelmes ápolóval szakdolgozokról, a majmok kezeléséről, gondozásáról, táplálásáról és egyéb majomügyekről egy darabig elbeszélgettem, megkérdezett, érdekel-e, ha bemutatja, mire tanította az egyik csimpánzt. Természetesen nagyon érdekelt a dolog.

A csimpánz ketrece és a közönséget tőle távoltartó üvegfalas korlát között két szék állt. Az ápoló felszólított, üljek le az egyik székre és bement a ketrecbe. A majom előbb ide-oda ugrándozva és tornázva fogadta, aztán megállt előtte és várta parancsait.

— Menj ki és ülj le a bácsi mellé! — szólt rá az ápoló.

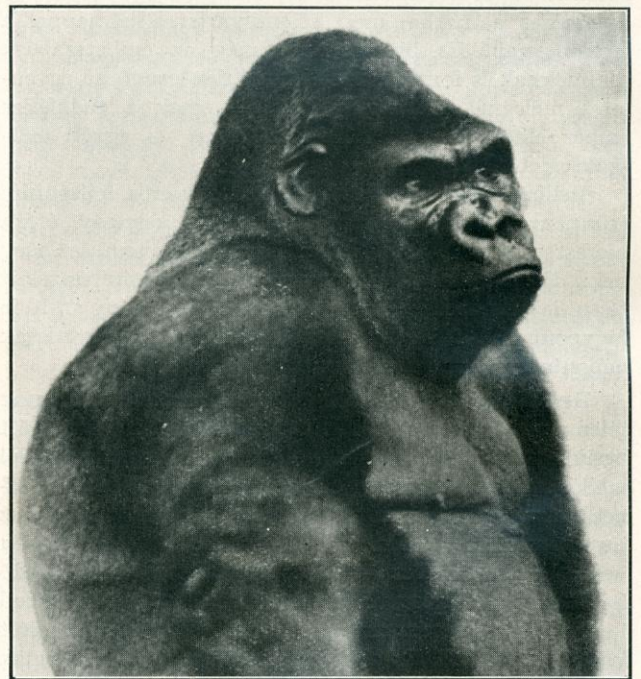
A majom kijött a ketrecből és a másik székre szorosan mellém ült. Hol rám pislantott, hol a gazdáját nézte. Szeme járása olyan volt, mint a csintalan gyereké, aki valami rossz dologban töri a fejét, de nem mer huncutkodni.

— Nyújts kezet! — szólt rá megint az ápoló.

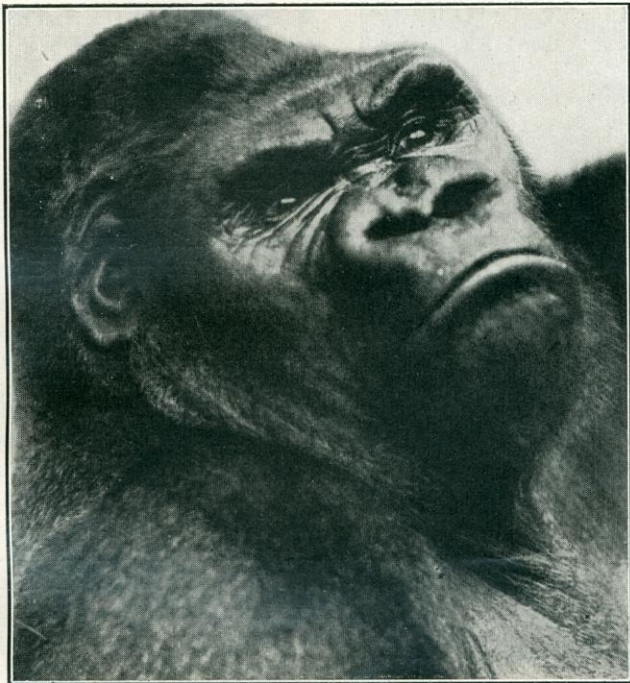
A csimpánz jobb mancsát felém nyújtotta és barátságosan kezet fogtunk.

— Hozd be a holmidat! — hangzott a parancs. A majom a ketrece előtt heverő dolgokat, az egyik széket, egy kis faládát, kerékpárt, nagy gumilabdát, faglyókat és egyéb tárgyakat sorra becipelte ketrecébe, becsukta maga után az ajtót, velem szembefordulva megállt, két kezét a mellén keresztbe tette és mélyen meghajolt. Aztán megkezdődött az előadás. Egyenes testtartással katonásan fel s alá járt, s közben az orrán az egyik faglyót egyensúlyozta, majd kerékpáron járt körbe, ugyancsak faglyóval az orrán, ápolójával labdázott és több efféle ügyességét mutatta be. Végül minden holmiját megint kihordta a ketrecből, visszament a helyére, betette maga után az ajtót, felém fordulva megállt, két kezét ismét a mellén keresztbe tette és mélyen meghajolt.

A frankfurti állatkertben a nagyragadozók házában is foglalkozására valóban rátermett, ilyen lelkes ápoló

A gorilla. Fénykép a berlini állatkert képtárából.

A gorilla arcképe. Fénykép a berlini állatkert képtárából.

van. Szemem láttára sorjában bement minden ketreche, előbb az általa betanított négy oroszlánhoz, majd egy tigrishez, aztán négy szelídített pumához s végül egy körülbelül egyéves oroszlánhoz, amely különféle tanult ügyességek bemutatása után arra a parancsszóra, hogy »csókolj meg!«, bekapta szájába az ápoló félfejét.

Ugyancsak ember a talpán a hellabrunni elefánt-ápoló, aki egyszerre hat indiai és három afrikai, összesen kilenc elefántnak parancsol. Nagy társas kifutójukban csak egy ostorral a kezében közöttük áll és falusi kanász módjára nagyokat pattogatva, tartja őket féken.

Ezek a derék emberek szeretik foglalkozásukat és nem igyekeznek tőle a napi 24 órából 16 órára megszabadulni, mert jól tudják, hogy a fogságban tartott állatok mellett nem elég naponta csak nyolc órát tölteni.

Az állatkert ugyanis sajátos, különös munkakör, amelyet nem lehet — éspedig semmiféle tekintetben — más mesterséggel egy kaptafára húzni. Az állatkerti munkához — az ápolókéhoz és a tisztviselőkéhoz egyaránt — legelsősorban önfeláldozó ügyszeretet kell. Aki nem szeretettel foglalkozik az állatokkal, akinek nem a legfőbb törekvése a fogságban tartott állatoknak a lehető legnagyobb jólétet teremteni, aki ebben a foglalkozásában sem lát egyebet a pusztán kenyérkereset és önző célok elérésének alkalmánál, az bizony nem való állatkerti szolgálatra.

Minden állatkertben a közönség kedvencei a majmok, tehát a legsűrűbben látogatott épület a majomház. Ez az állatkerteknek szinte sarkalatos pontja és úgyszólván színvonaluk fokmérője. Frankfurtban két éve, Düsseldorfban egy éve épült egy-egy új majomház és Berlinben is két éve épült az új majomszikla, amilyenhez hasonló Stellingenben is van. Ez a különleges állatkerti építmény arra való, hogy a közönség főképpen a mi éghajlatunkat könnyen elviselő galléros-páviánokat lássa ketrec nélkül, szabad helyen. Nagy sziklatömb belsejében vannak a világos belső ketrecek, fölöttük nagy tetőablakok. Ezekből a ketrecekből a páviánok télen-nyáron, minden időben kijárhatnak a medenceszerű, tágas, kerek mélyedés-

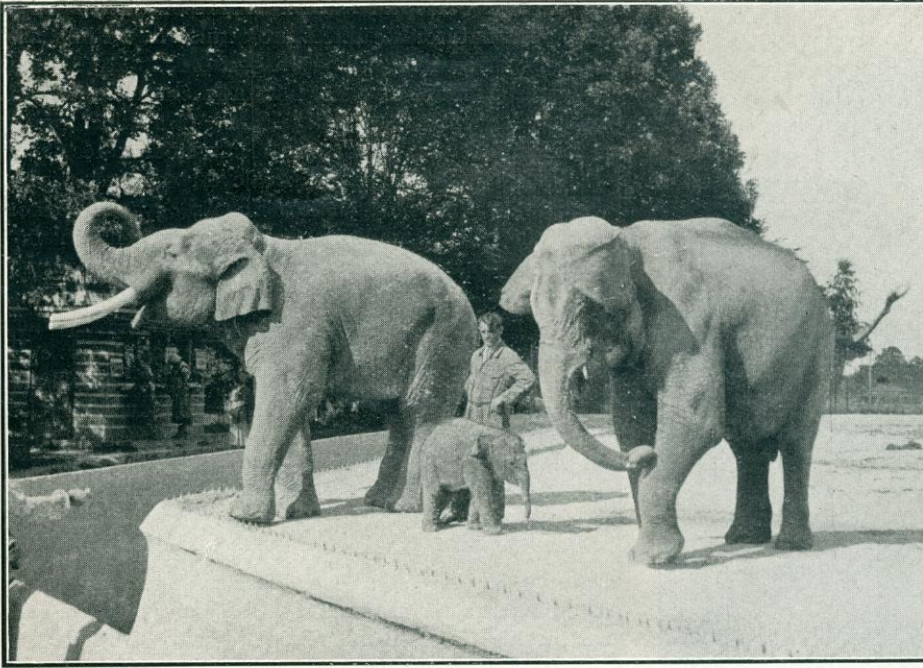
ben terméskőből épült szabad sziklacsoporthoz, amelyet széles árok határol körül. Az árok külső fala a közönség felől csak olyan magas, hogy a gyerekek is átnézhetnek rajta, de a majmok felé három méternyire lenyúló függőleges, síma betonfal. Ezen a sziklacsoporthon mászkál, hancurozik, játszik, kergetődzik és nagy zsvavajjal perlekedik vagy nyolcvan galléros-pávián. Jólmegtermett ezüstös-galléros hímek, egyszerűbb kötőt viselő, jóval kisebb nőstények és ezek hátán vagy hasán megkapaszkodó szopós fiatalok. A zeg-zúgosra alakított sziklaépítmény csupa párkány és fülke, a majmok pihenő- és búvóhelyei. A fülkék rejtett padlója alulról melegített vastag deszka. Ugyanis télen az egész sziklát belülről központi fűtőberendezéssel melegítik, hogy a majmok ne üljenek órákhosszatt hideg kőlapokon és meg ne fázzanak. Ez a majomszikla, az egész építmény minden berendezésével, a szakavatott állatkertész, a gondos, előrelátó állatbarát, *Dr. Lutz Heck* igazgató alkotása.

Ugyanez az elismerés jár a frankfurti új majomház megtervezőjének, *Dr. Kurt Priemel* igazgatónak is. Az emberszabású majmokat ebből az épületből sem eresztik ki télen, ezért főképpen belső berendezését, a majmok téli gondozását igyekeztek mennél jobban megoldani. Az épület alagsorában vannak a gépek, a szabályozható fűtő-, szellőztető-, a levegőt fertőtlenítő és párárt termelő készülékek. Ebben az állatházban szagtalan, mindig friss levegő van, kő- vagy egyéb padló nincsen, a közönség az öntözéssel nedvesen tartott, murvával borított pusztán földön jár és az épület minden erre alkalmas részében elhelyezett, még a mennyezetről kosarakból is lelógó sok délszaki növény javítja a levegőt és üdítően hat emberre és állatokra egyaránt. A mennyezet szerkezete által elrejtett tetőablakokon át bőven jut világosság a ketrecekbe, úgyhogy az ember szinte műtermi világításban látja a majmokat. A közönséget a majmoktól újszerű korlát választja el, amelynek egyméter magas alsórésze vaskerítés, az erre rászerelt felsőrésze pedig a látogatót felé kissé dülő üvegfal.

A korlátoknak az állatkertekben fontos rendeltetésük van, mert hol az ember, hol az állatok védelmére készültek. A ketrecek, röpdék, kerítések elé állított korlát arra való, hogy a közönséget az állatoktól távol tartsa. Mert meg kell akadályozni, hogy az elefánt

A betanított csimpánz a frankfurti állatkertben. *W. Schack* felvétele.

A hellabrurni elefántapoló az elefántcsaláddal az árokkal körülhatárolt szabad térségen.

ormányával, az oroszlán vagy a tigris éles karmaival, a gödény, a marabu vagy a darú hegyes csőrével emberben kárt tehesen. Viszont az állatokat is meg kell védeni az embertől, aki sok esetben csak lehetével, egy köhögéssel vagy tüszentéssel okozza egyik-másik állat pusztulását. A fogságban tartott állatok, főképen a majmok ugyanis nem egy betegségüket az embertől kapják. De nemcsak bacillusokat kapnak az állatok az embertől, hanem az oktalan etetéssel egészségüknek ártó táplálékot is.

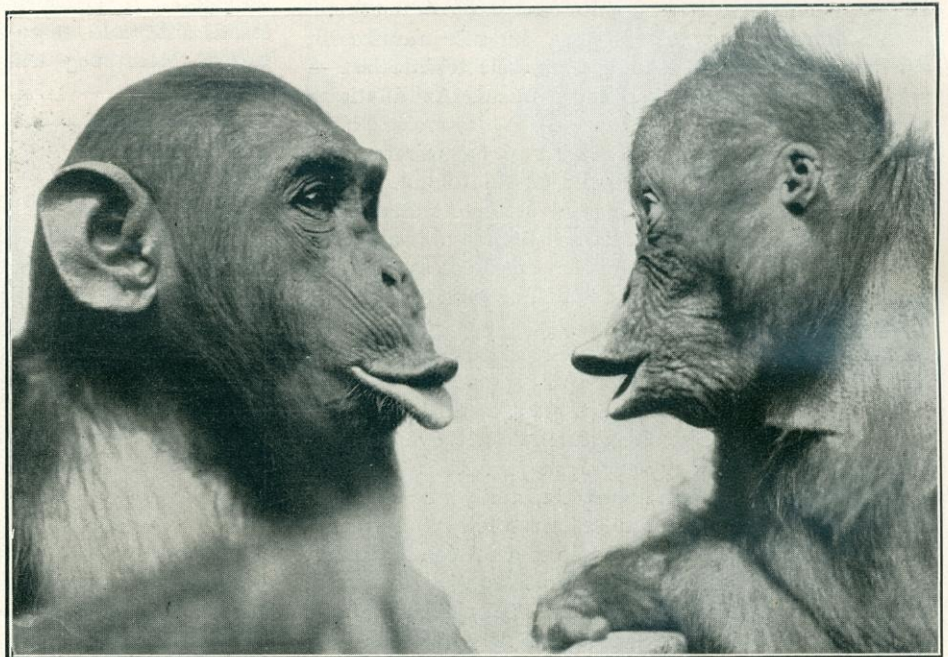
Ezek a megállapítások az állatkertek vezetőségét általában arra készítetik, hogy a korlátot a ketrecektől egyre távolabb állítsa. Ezt azonban csak okkal-móddal lehet megtenni, mert nem szabad szem elől téveszteni, hogy az állatkert a közönségért van, nem pedig fordítva. A közönség mennél közelebről kívánja az állatokat látni, sőt etetésükkel is szeret szórakozni. A korlátok elhelyezésénél tehát valahogyan és valamennyire össze kell egyeztetni a közönség érdekét az állatokéval és közvetve az intézmény érdekével. Ezt úgy oldják meg, hogy a kényesebb és értékesebb, ritkább állatoktól távolabb, két-három méternyire állítják a korlátot vagy üvegfalat tesznek rá, a kevésbé kényes, kisebbértékű és könnyebben beszerezhető állatokhoz meg közelebb, másfél, esetleg egy méternyire eresztik a közönséget és megköcskötik az ezzel a közelséggel járó — de csak az állatokat érő — esetleges bajokat.

A korlát tehát szükséges dolog, s aki jószívvel van az állatokhoz, az ne haragudjék érte.

Berlinben, a vastagbőrűek házában csodálkozva láttam, hogy az orrszarvútól három méternyire levő korlátra még üvegfalat is szereltek. Ez már a féltés túlzásának látszott. Az indító ok iránt érdeklődve, azonban megtudtam, hogy ez az üvegfal nem az orrszarvút, hanem a közönséget védi, mert ennek a gonosz vastagbőrűnek az az egyéni udvariatlan szokása van, hogy vizeletét, biztosan célozva, látogatóira fröccsenti.

Az állatkerti állatok gondozásának tudománya világszerte egyre halad, az új épületek, istállók, kerítések megépítésénél sok régi, haszontalan sallang elmarad,

ellenben újszerű berendezésekkel az állatok jólétéről, egészségéről gondoskodnak. A legrégebb építmények nagyrésze csaknem minden állatkertben inkább állatbörtönöknek, mint állatházaknak mondható és arról tanuskodik, hogy megtervezésüknél inkább a vadállatoktól való félelem, mint az állatok iránti szeretet volt irányadó. Mintha a régi állatkerti tervezőknek egyéb gondjuk sem lett volna, mint az, hogy a fogságba jutott vadállatok valahogyan ki ne szabaduljanak. Valóságos erődítmények épültek vastag kőfalakkal, műsziklabarangokkal és vasgerendákkal. Ilyen hatalmas méretű, csupa vastag kőfal és vastag vasrudakból épült, szinte középkori jellegű, régi építmény Berlinben a medvék ketreceinek és barlangjainak sora. Ennek egyik

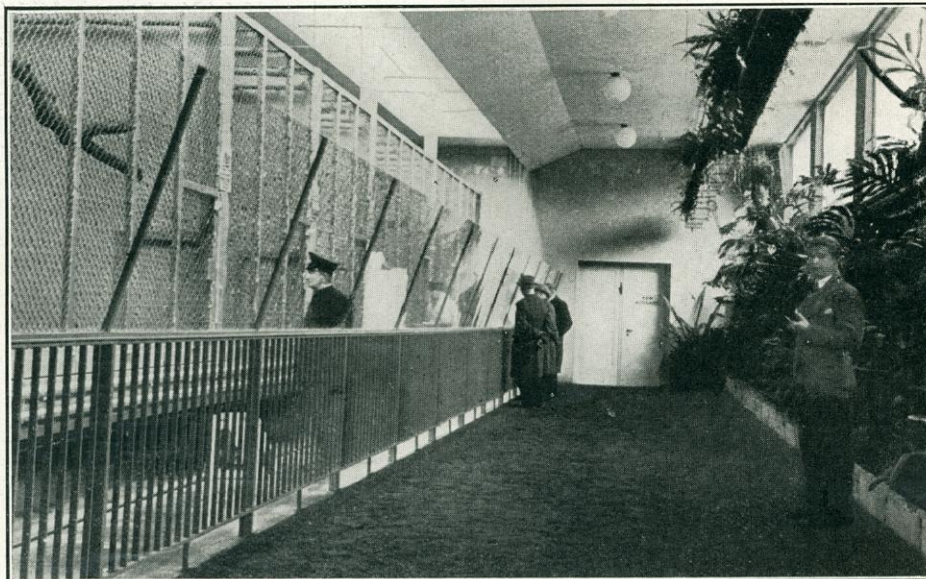
Hím csimpánz és nőstény orángután párbeszéde a frankfurti állatkertben.
Dr. Kurt Priemel igazgató felvétele.

félelmetes lakója a világ legnagyobb medvéje, az alszakai-medve. Ez a berlini kert másik óriása, a gorilla méltó társa. Súlyát 500 kilóra becsülik, s amikor kinyújtózva, hátsó lábára áll, magassága harmadfél méter.

Manapság már tudják — jómagam is régóta hangoztatom — hogy a hideg beton-építmény az állatok siralomháza, betegségüket és pusztulásukat okozza, a vasgerendákból készült kerítésnél pedig egyszerűbb, olcsóbb és tetszetősebb az árok, amelyen az állatok nem tudnak átlépni, sem átugorni. A legnagyobb, legsúlyosabb állatok udvarának elkerítésére kell aránylag a legkisebb árok, mert szélességének és mélységének megállapításánál az állatok ugróképességéhez kell igazodni.

A kőfalakat, kőpadlókat, sőt általában a köröskörül zárt épületeket — amennyire lehet — kerülni kell. A mi éghajlatunkhoz szokott vagy szoktatható állatoknak egyáltalán nem kell épület, csak a természetes búvóhelyeket — a sűrűségeket, bozótosokat, árkokat, terephajlatokat és szélvédett hegyoldalakat — pótló fedett karám, a puszta földre állított három deszkafal és föléje féltető. Az ilyen fabódéban célszerű a földre murvát és alomnak száraz harasztot vagy szalmát szórni.

Azoknak a melegévi állatoknak pedig, amelyek gondozására és életben tartására mégis télen fűthető tégláépületre van szükség, ez a téli szállásuk se legyen egészségüket rontó kínzókamra. Az építési modornak az állatkertekben mellékes szempontnak kell lennie, illetve az sohase érvényesüljön az állatok jólétének

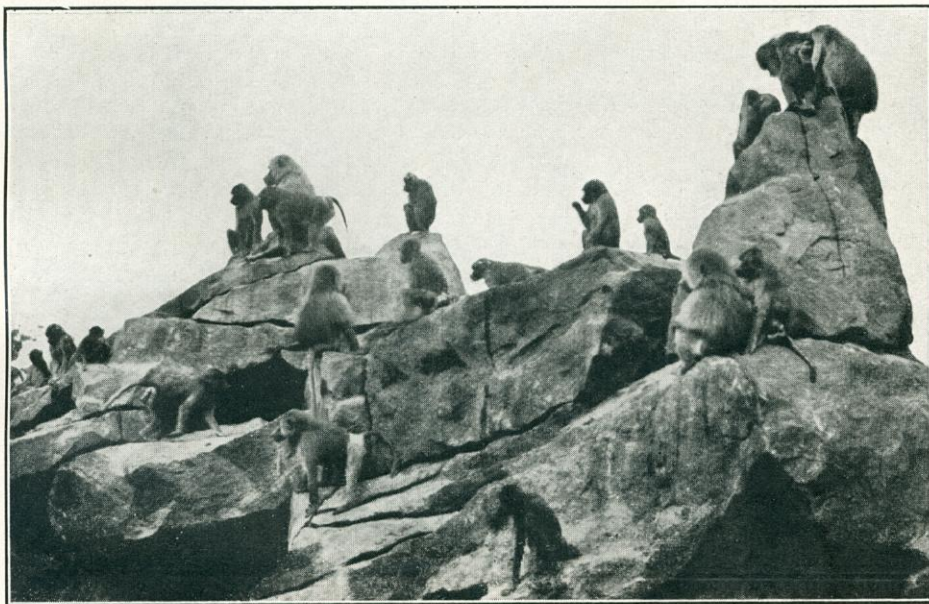

A frankfurti új majomház belseje.

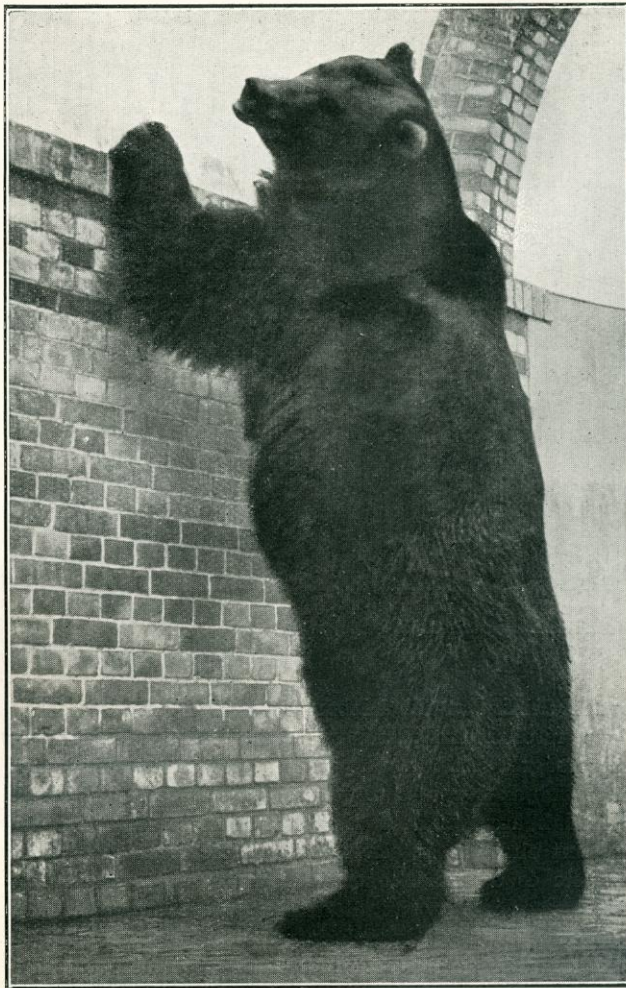
rovására. Minden állatházban elsősorban tisztántartható tágas férőhelyekről, mindig tiszta, friss levegőről és világosságról kell gondoskodni. Csaknem mindennél fontosabb az üvegtető vagy legalábbis a mennél nagyobb tetőablak, amelyen át az állatokat télen is éri a napsugár. És mint ahogyan az akváriumban az élettani egyensúly feltétele és a medence egyik fődíszje a vízben zöldelő növényzet, éppúgy az állatházakban is mennél több élőnövény javítsa a levegőt, tarkítsa a képet és legalább valamennyire pótolja az állatoknak a természetes környezetet. De a növényzetnek is világosság kell ám; amelyek állatházban nappal is csak a villanylámpák gyérik a sötétséget, a növények is elpusztulnak.

Borús téli napokon a napsütés hiányát sýnló melegévi állatoknak — emlősöknek, madaraknak és hüllőknek egyaránt — napfényt pótló *ultrasol*-lámpákkal adunk alkalmat a sütkézésre. Ezeknek a lámpáknak fény-sugaraiban órákhosszatt melegekednek például a madárházban a szövpintyek, a terráriumban a kígyók, a majomházban a csimpánzok és a vastagbőrűek házában az orrszarvú. Ilyen lámpákat a budapesti állatkertbe már három évvel ezelőtt hoztunk és néhány német állatházban is láttam.

A német állatkertek egyik legnagyobb épülete a hellabrunni elefántház, a budapesti cirkusznál nagyobb, magas, kerek épület, amelynek csaknem egész teteje csupa üveg. Olyan világosság van benne, mint odakint, szabad ég alatt. Lakója — sok más állaton felül — tíz elefánt. Ezek közül a legfiatalabb mult év december havában született. A nagy elefántokat az épületben is

Az új majomszíkla Berlinben. Fénykép a berlini állatkert képtárából.

Az óriás alaszkai-medve Berlinben.
Fénykép a berlini állatkert képtárából.

árok választja el a közönségtől — amiből az épület nagy méreteire lehet következtetni — és amíg odabent vannak, istállóállatok módjára láncokkal helyükhöz vannak kötve. Csak a borjú szaladgál szabadon az anyja körül. A játékos, csintalankodó állat ormányát lábam köré csavarta és cipőmet akarta eltulajdonítani, míg csak gazdája *Heinz Heck*, a hellabrunni igazgató rá nem húzott a farára és el nem kergette mellőlem. Az épületen kívül, az árokkal körülhatárolt nagy társas udvarukon — mint már említettem — az elefántok mind együtt szabadon járnak-kelnek.

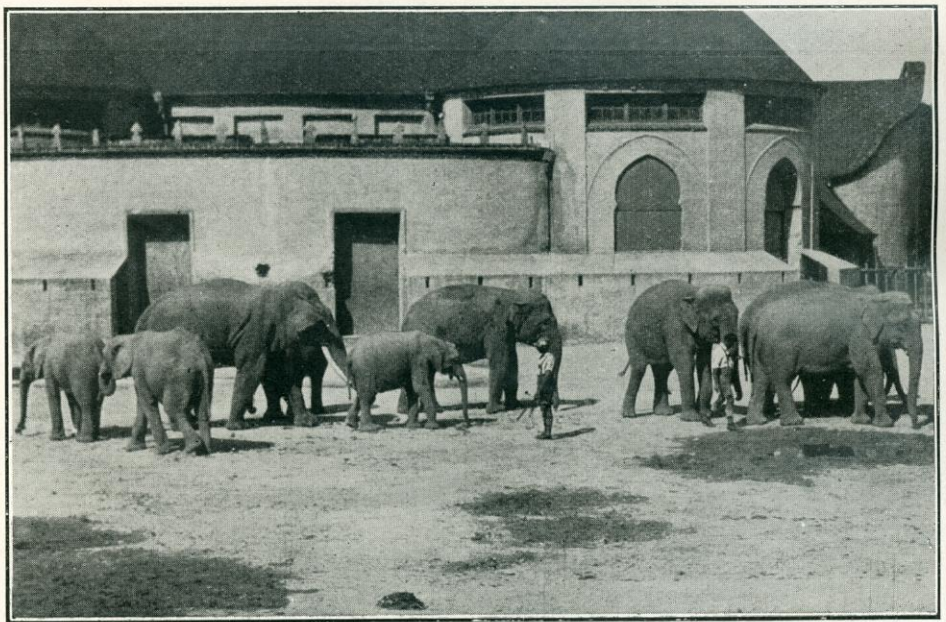
A csak hét év óta épülő hellabrunni állatkertben egyébként is minden építmény úgyszólván mintaképe az állattartás egyszerű, gazdaságos és egyúttal célszerű megoldásának. Kevés a téglépület, de annál több

a fabódé. Vasgerendákból épült kerítések és vasrudakból készült ketrecek egyáltalán nincsenek. Minden kerítés, még a bivalyoké és bölényeké is csak sodronyháló, sőt az oroszlánok és tigrisek ketrece is csak négycentiméteres sodronyhálóból van. A nagyon tágas kifutók igazolják annak az elméletnek helyességét, hogy a megelégedett, békés állatok nem igyekeznek szabadulni és nem rombolják kerítésüket. A békétlenség egyéni tulajdonság és ilyen állatokon túl kell adni, az egymással hadilábon lévő állatokat, például a viaskodni akaró bikákat meg úgy kell elhelyezni, hogy egymásról ne is tudjanak. Ehhez azonban sok hely kell, legalább annyi, amennyi a hellabrunni százholdas állatkertben van.

Ennek a kertnek nagy kiterjedése tette lehetővé földrajzi beosztását is, ami szintén újszerű dolog, s aminek bizonyos előnyei vannak. A közönség számára tanulságos az egy földrészen honos állatokat a kert egyik részében együtt, illetve egymás szomszédságában látni. A másik előnye ennek a beosztásnak az, hogy a különböző földrészekről származó, de egy családba tartozó fajok az egész kertben elszórtan, egymástól távol vannak, ami a rokon fajokra ragályos betegségek terjedését megakadályozza, illetve a védekezést ellenük megkönnyíti. Aztán tarkítja és változatossá teszi a kertet, hogy minden részében — sőt egyes társas kifutókban együtt is — vannak emlősök és madarak.

Aztán vannak ebben a kertben egyéb ritka látványosságok is. A teremtés úgynevezett koronája, a telhetetlen ember beavatkozik a természet munkájába, nem elégszik meg a Földet benépesítő tengernyi állat- és növényfajjal, hanem kíváncsiságból még fajok keresztezésével is kísérletezik, hogy új változatokat lásson.

Vannak, akik a fajok keresztezését az állatvilágban nem jó szemmel nézik. Jómagam is helytelen dolognak tartom például a pompás magyar gímszarvas tiszta véérébe a vapi- vagy bármi más idegen szarvasfaj vérét keverni, mert ez nemes alakját csak ronítja, hamisítja. Más szempont irányadó, ha valamelyik kipusztuló faj megmentéséről van szó. A még élő néhány európai-bölénybikával például nyakra-főre kellene keresztezni,

Elefántcsorda a hellabrunni állatkertben;
a kis elefántok afrikaiak, a nagyok indiaiak.

Afrikai állatok csoportja a hellabrunni állatkertben, tágas szabad térségükön.

hogy mennél több vegyesvérű ivadék szülessen és a korcsokkal céltudatosan továbbtenyésztve, az idegen vért fokozatosan kiküszöbölve, újabb és több teayészanyagot kapjunk. A kanárimadár és tengelie párosítása nem ilyen komoly szempontból történik, ez csak a madárkedvelő játéka. De a közönség érdeklődik az efféle keresztezések eredménye iránt, és az állatkertész feladatai közé tartozik az is, hogy a közönség kedvében járjon. Ezen a téren is vezet a hellabrunni állatkert. Vannak ott oroszlán és tigris párzásából származó ivadékok, az oroszlánhoz hasonló, de halványan csíkozott állatok, s a jegesmedvék között járkal egy ismeretlen állat, barnamedve és jegesmedve korcsa. Színe világos hamvasárga, nyaka és feje felé sötétedik, legsötétebb a füle. Feje alakját a barnamedvétől örökölte.

A kertben sétálva, megakadt a szemem egy libaképpű, lúdfejű, hattyúnyakú, nagy fehér madáron. Ennek a származását kartársam így mesélte el nekem :

»Tavaly nyáron beállított hozzám egy vidéki ember és megkért, adjak el neki egy hattyútojót. — Minek az magának — kértem tőle.

— Van egy hím hattyúm — felel — de nincsen párja, s a ludaknak udvarol. Vennék neki egy tojót, hogy már ne pározzék a ludakkal. Nem tetszenek a fiatalok.

— Van belőlük? — vágok hamar a szavába.

— Egy még van — felel — a többit levágtuk.

Rögtön kocsiba ültem és siettem megmenteni ezt a ritkaságot, a hattyú és házilúd korcsát, nehogy a derék kigazda ezt is megegye.»

A kert másik részében egy ketrechen három rókafele, de a közönséges rókánál nagyobb és világosabb, sárgászürkészőrű állatot láttam. A mellettük levő ketrechen egy északamerikai preri-farkas körül valami kiskutyalakú, rövidtestű, kunkorodófarkú, sötétvörös, hosszúszőrű, rókalábú, német-spiccefejű állat szaladgált. Utóbbiról hellabrunni kartársam azt mondta nekem, hogy egy kan német-spicckutyának és egy nőstény közönséges rókának a fia. Ez a korcs befedezte a nőstény preri-farkast és ebből a keresztezésből származott a három sárgászürke, nagy rókaalakú állat. Ezekben tehát három faj — kutya, róka és prerifarkas — vére keveredett.

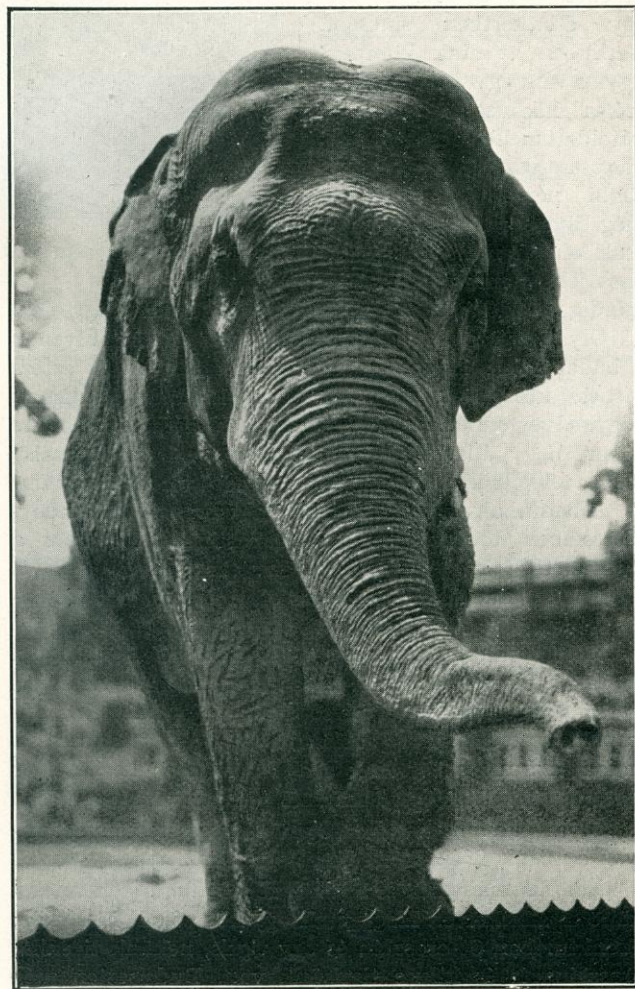
A közönség csodájára jár ezeknek a ritkaságoknak, s ezért hasznára válnak a kertnek.

Szabadon járkáló pávák, vadpulykák, őzek és a már említett, vígan ideoda röpködő barátpapagájok között sétáltunk ebben az állatkerti paradicsomban, míg csak ránk nem alkonyodott.

*

Ebben a nekem rövid, de az olvasó számára talán már túlhoszúra nyúlt beszámolómban természetesen csak egy kis részét mondhatam el annak, ami tanulmányi utazásom során érdekelt és amit érdemes tudomásul venni és emlékezetben tartani. Ki kellett belőle hagy-

nom mindazt, amitől túlságosan terjengőssé vált volna és ami éppen csak a szakembert érdekli. Ilyen ügyek például az állatok beszerzése, értéke, élelmezése, ennek költsége, akvárium szakdolgozók, az állatkertek üzleti

Nincsen kerítés, csak határárok! Fénykép a berlini állatkert képtárából.

eredménye, mérlege, szervezeti kérdések és egyebek. Csak nagyjában és csak azt mondtam el, amiről gondolom, hogy bárkit érdekelhet.

Végül még tartozom azt is feljegyezni, hogy hazatérésem után jól esett megint a budapesti szép állatkerten végigsétálni, mert nem kell ám semmi hazafias elfogultság annak megállapításához, hogy a mi állatkertünk európai viszonylatban magas színvonalon van. Ennek egyik oka és magyarázata az, hogy a legtöbb külföldi állatkertet régebben alapították, régebben kezdték építeni, mint a budapestit, minekfolytán általában nagyobb bennük az ellentét a legrégebbről, ósdi, alkalmatlan és a legújabb, célszerű építmények között, mint a mi, nem is nagyon régen, csak huszonhárom évvel ezelőtt épült állatkertünkben.

Már említettem, hogy februárban jártam Németországban, amikor naponta hol havazott, hol az eső esett, néha fagyott, de többnyire olvadt. Napról-napra esténként bokáig sáros cipővel tértem szállásomra, mert akkora kényelem és fényűzés, mint a mi állatkertünkben — aszfaltos, bitumenes úthálózat — Németországban egy állatkertben sincsen. Berlinben az utak közepén ugyan van egy háromméter széles kikövezett sáv, de kétoldalt mellette csak murva vagy aprószemű kavics. A többi német állatkertben még ilyen utak sincsenek, csak keményretaposott föld, legfeljebb murva és — mindig az időjárás szerint — esőle, hóle, sár vagy por.

Olyan egészséges, szép bőrű vizilovak, mint amilyenek a budapestiek, külföldön sehol sincsenek. Ezt az artézi víznek köszönhetjük, amelyet a külföldi kartársak irigykedve emlegetnek. Ha egyszer arra kerülhetne a sor, hogy állatkertünket máshová, valami tágasabb helyre telepítsük át, csak ezt a nagyszerű vizet sajnálnám.

A berlini akvárium különálló nagyszabású intézmény, méreteiben többszöröse a budapestinek. De már a frankfurti sokat emlegetett akvárium nem állja a versenyt a mienkkel, sem méreteivel és műszaki berendezésével, sem állatállományával.

Néhány újabb alkotásunk, például az afrikai antilopok, zebbrák és gnúk istállója és társas szabad tere, a vizilovak új külső és átalakított belső medencéje, pálmaházunk kupolacsarnokában a krokodilusok új terráriumja, a juhok, a kutya, az őzek és a dálnád új kerítései és karámjai legelsőrangú állatkerti építmények.

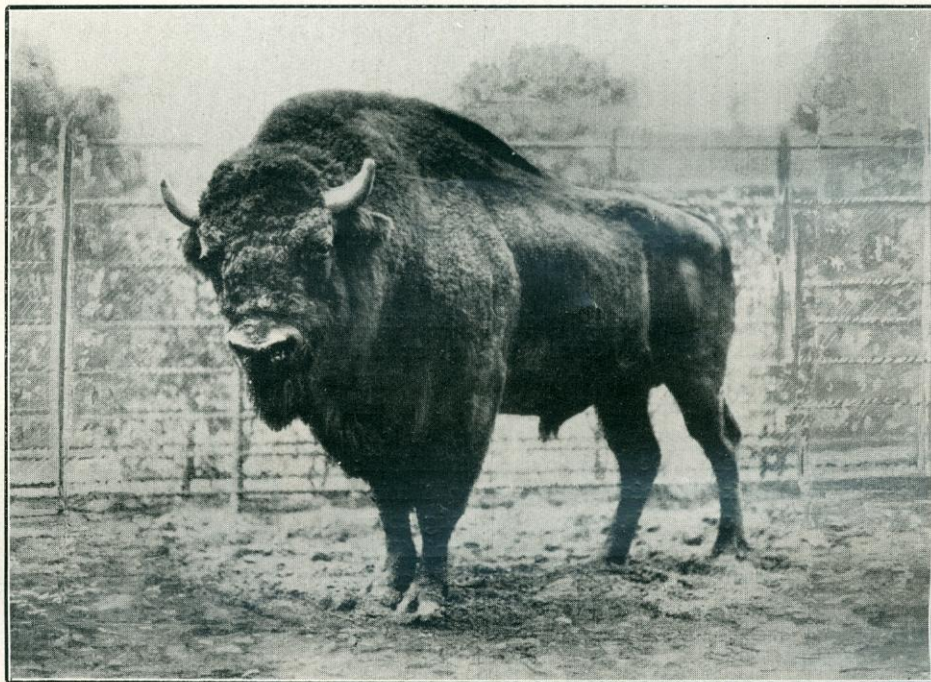
Olyan pálmaháza és gazdag növénygyűjteménye, amilyen a mienk, Németországban egy állatkertnek sincsen.

Állatállományunk is kiváló, sőt felülmúlja nem egy külföldi állatkertét. Hogy csak egy-két példát említek; Frankfurtban öt oroszlán és egy tigris, nekünk tizenhét oroszlánunk és kilenc tigrisünk van. Budapesten még vannak tisztavérű európai-bövények, amivel kevés külföldi állatkert dicsekedhet.

Nyári hangversenyeink, szabadtéri opera-előadásaink jóhíre külföldre is eljutott, ahol elismeréssel nyilatkoznak ezekről a vállalkozásainkról.

És mindennek ellenére a világ legolcsóbb állatkertje a mienk, a legolcsóbb belépődíjak a budapesti állatkertben vannak. Berlinben például a belépődíj hétköznapi másfél márka, vasárnap egy márka; ez a mi belépődíjaink négyszerese. Berlinben az évi bérletjegy ára felnőtteknek 30, gyermekeknek 15 márka — vagyis 56, illetve 28 pengő — nálunk 12, illetve 6 pengő.

Egy külföldi állatkert sincsen az átalakulás, az építkezés, az újítások, a gyarapodás, a látogatottság foko-

Európai-bövénybika a berlini állatkertben. Fénykép a berlini állatkert képtárából.

zódása és a bevételek emelkedése terén annyira a haladás, a fellendülés útján, mint a mienk. Sőt egyik-másik német kartársam hanyatlásról, a bevételek igen nagy apadásáról panaszkodott. Pedig a német közönség nem nagyigényű, könnyen kielégíthető. Hadd említek meg erre is egy példát:

Február 3-án, vasárnap délután benéztem a berlini állatkert egyik hangversenytermébe. Ez nagyobb, mint a Pesti Vigadó nagyterme. Nem tudom hányezer ember uzsonnázott ott, de nem volt egy szabad asztal. Az emelvényen csak egy katonazenekar hangversenyzett, és a sok ember ezért a szerény élvezetért nemcsak az uzsonna költségét viselte, hanem az egymárkás állatkerti belépőjegyet is megváltotta.

Németországi kirándulásom tanulságai megerősítettek abban a hitemben, hogy jó úton haladunk és ha az újjáépítés néhány esztendővel ezelőtt megkezdett munkáját folytathatjuk, sikereink csak gyarapodhatnak és megsokára megérjük, hogy a budapesti állatkert a legelső, legkiválóbbak egyike lesz, mert az alapot már megteremtettük hozzá. Ehhez kérjük közönségünk segítségét és a főváros vezetőségének azt a megértő támogatását, amelyben eddig is részesített.

APRÓ HIRDETÉSEK

Az apróhirdetés minden szava 20 f.; előfizetőknek 10 f.
A legkisebb hirdetés egyszeri megjelenése 2 pengő;
előfizetőknek 1 pengő.

Előfizetési vagy hirdetési díj Állatkert Budapest, VI.,
küldendő.

Természettudományi Közlöny. Szerkeszti: *Ilosvay Lajos*
közreműködésével *Gombocz Endre és Szabó-Patay*
József. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest,
VIII., Eszterházy-u. 16.

»Magyar Foxterrier-Tenyésztők Egyesülete« Budapest,
Állatorvosi főiskola poliklinikája, VII., Rottenbiller-
utca 23—25. Telefon: 30-8-30

Magyar Tacskó-Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII. ker.,
István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája.
Telefon: 30-8-30. Hivatalos órák hétfőn és csütör-
tökön 17—18 órák között.

Magyar Kutyaajták Törzskönyve Budapest, VII., ker.,
István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája. Telefon:
30-8-30. Hivatalos órák törzskönyvezés végett hétfőn
és csütörtökön 17—18 órák között.

Tisztavérű, egészséges, szép komondorkan, négy hónapos,
20 pengőért eladó. Vitkay Imre ny. alezredes,
Balatonfőokajár.

Magyar Dobermannosok titkári hivatala Budapest,
VIII., Baross-utca 77. Telefon: 41-3-78

**Magyarországi Telivér Kutyaenyésztő Egyesületek Szö-
vegsége** Budapest, VII., István-út 2. Telefon: 30-8-30

Pákozdy László — Kubacska Béla: *A magyar baromfi és
tojás termelésnek és értékesítésének válsága és kivezető
utai* című értékes és hasznos szakkönyve megrendel-
hető a *Magyar Parlagi Baromfiakat Nemesítők Ország-
gos Szindikátusánál, Budapest 72. Postafiók 22. címen.*
Ára 1-80 P., az összeg levélbélyegben is beküldhető
és »A Természet« előfizetői bérmentve kapják.

**Tudósok, írók, orvosok szakközleményeit kiváló hozzá-
értéssel fordította németre Br. Feilitsch Egon műfordító,**
Pestszenterzsébet, Sebestyén-utca 15.

A kiadásért felelős: NADLER HERBERT.

Házinyúl- és galambtenyésztők figyelmébe

**Az állatkert igazgatósága
etetés céljára állandóan
vásárol házinyulat és
galambot.**

**Árajánlatok benyújthatók
az Állatkert
igazgatóságánál.**

A természet kedvelői
nem bánják meg, ha
megnézik
a székesfővárosi kertészetnek
egyik remekét,
a NÉPLIGETET és
abban
me gl á t o g a t j á k

SZÜTS JÓZSEF
fővárosi
nagyvendéglőjét

Mindennap élő halból frissen
főzött halászlé!

**ARANYHALAK, EXOTIKUS DÍSZHALAK,
AQUARIUMOK, HALELEDEK ÉS VIZINÖVÉNYEK
LEGOLCSÓBB ÁRBAN**
KIRCHKNOPF ISTVÁN
Budapest, IX., Calvin-tér 8. (Református templom mellett.)
Árjegyzéket küldök!

A FOX TERRIER

Foxterriertenyésztők és tulajdonosok egyetlen
szaklapja.
Megjelenik gazdag tartalommal havonta.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Magyar Foxterriertenyésztők Egyesülete
Budapest, VII. kerület, István-út 2. sz.

ZIMMER FERENC HALKERESKEDELMI R.T.

BUDAPEST, KÖZP. VÁSÁRCSARNOK. Tel.: 85-4-48
FIÓKÜZLETEK: V., Gróf Tisza István-utca 10.
Tel.: 81-6-79, VII., Rákóczi-út 90.
IRODA: VIII., Horánszky-u. 19. Telefon: 33-5-39

A SZÉKESFŐVÁROSI ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT

pálmaházában délszaki növények gazdag gyűjteménye,

az akváriumban tengeri- és édesvízi állatok,

a kígyóházban óriás- és mérgeskígyók, gyíkok, békák, teknősök és díszhalak láthatók.

BELÉPŐDIJ: Felnőtteknek 20 fillér, 10 éven aluli gyermekeknek 10 fillér.

FILLÉRES VASÁRNAPOK AZ ÁLLATKERTBEN!

Minden hónap első
vasárnapján

felnőttek 40 fillér

10 éven aluli
gyermekek 20 fillér

beléptidíjat fizetnek a
székesfővárosi
állat- és növénykertben

Aki tanulni, gyönyörködni és szórakozni akar, ezen a napon okvetlenül látogassa meg az állatkertet.

Nappal: az összes állatok a szabad kifutókban láthatók.

Akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kígyóház, pálmaház, lovaglás, kocsizás, vendéglő, tejcsarnok.